

5 172/1

RECTORI ÉRTEKEZÉSEK, BESZÉDEK ÉS KEZDEMÉNYEZÉSEK

CSÁNKI BENJÁMIN

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
1929/30. TANÉVI RECTORA

RECTORI ÉRTEKEZÉSEK, BESZÉDEK ÉS KEZDEMÉNYEZÉSEK

CSÁNKI BENJÁMIN

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
1929/30. TANÉVI RECTORA

Ly. T. 78
— 1981. 14.

TARTALOM.

ÉRTEKEZÉSEK.

Rectori székfoglaló 1929 október 14-én	5
Rectori megnyitó. tanévzáró ünnepélyen, 1930 június 3-án . . .	12
Rectori beszámoló az 1930 október 9-iki tanévnyitáson . . .	18

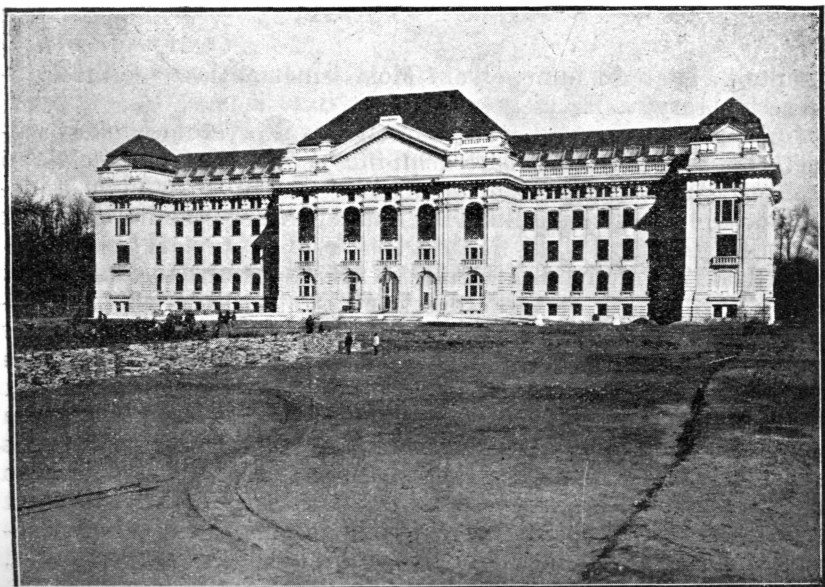
ÜNNEPI BESZÉDEK.

Szontagh Felix egyetemi ny. r. tanár ravatalánál 1929 nov. 8-án	28
Szontagh Felix egyetemi ny. r. tanár sírjánál Budapesten, 1929 november 9-én	29
Giuliano Balbino olasz kultuszminiszter üdvözlése 1929 november 25-én	29
Honoris causa doctoravatás 1929 december 14-én	30
Elischer Gyula egyetemi ny. r. tanár ravatalánál 1929 dec. 19-én	31
Soó Rezső egyetemi ny. rk. tanár eskütételekor 1930 január 10-én	32
Fornet Béla egyetemi ny. r. tanár eskütételekor 1930 február 1-én	33
A Kormányzó üdvözlése az Egyetemi Tanács 1930 február 28-iki üléséből	33
W. E. Beveridge és D. S. Cairns üdvözlése 1930 április 28-án . . .	35
Rectori megnyitó beszéd a Tisza István-émlékünnepélyen 1930 április 29-én	35
Gróf Degenfeld Pál üdvözlése 1930 június 11-én	37
Honoris causa doctoravatás 1930 június 11-én	38

DOCTORAVATÓ BESZÉDEK 40

KEZDEMÉNYEZÉSEK.

Egyetemi templom építése	64
A debreceni református kollégiumi könyvtárnak és az egyetemi könyvtárnak egyesítése	65
A debreceni Pallagi Gazdasági Akadémiának a Debreceni M. kir. Tisza István-Egyetembe bekapcsolása	66

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
KÖZPONTI ÉPÜLETE A NAGYERDŐN.

ÉRTEKEZÉSEK.

Rectori székfoglaló 1929 október 14-én.

Tisza István és korunk veszélyei.

*Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!
Mélyen tisztelt Vendégeink!*

Évmegnyitó közgyűlésünk néhány percét szenteljük két nagy ember emlékének. I. Ferenc József király az egyik, aki az 1912. évi XXXVI. tc. szentesítésével egyetemünk alapítója lett. Gróf Tisza István a másik, akinek közreműködése kellett ahhoz, hogy a négy évszázados debreceni kollégium legfelső tagozatából megszülessék a debreceni egyetem.

De nem csupán ezért viseli ez egyetem az Ő nevét. A nemzeti szerencsétlenség éjjelében egyetemünk Őt választotta vezérszillagul. Életében nemzete sorsának irányítója, halálában vértanuja lett. Mind életével, mind halálával a veszedelmektől igyekezett megóvni nemzetét.

„Tisza István és korunk veszélyei“ címmel születésének évfordulóján értekezést tartottam a múlt tanévben az erre

szentelt egyetemi ünnepélyen. Most ismét ez lesz rectori értekezésem tárgya. Ez kiegészíti amazt.

Értekezésem megkezdése előtt hálás szívvel mondok köszönetet a *Miniszter úr őexcellenciájának* és *Magyary Zoltán* ő méltóságának az egyetemi ügyosztály vezetőjének, hogy ünnepélyünkön megjelenésükkel bennünket megtisztelni szívesek voltak.

Szaktudományom a Keresztyén Erkölcsstan és Apologetika éppen azoknál a határkérdéseknél érintkezik a többi tudománnyal, amelyekre Tisza rámutatott, midőn korunk nagy veszélyének jelezte a harcot a tudás és a hit, jobban mondva a tudomány és a vallási dogmák között. Tisza szerint a tudományt és a hitet össze kell egyeztetni úgy, hogy az egyház csak a Jézus örök érvényű isteni tanítására szorítsa tekintélyét és nyisson tért a szabad vizsgálódás számára. Ez helyes. Szerintem azonban nemcsak az egyháznak, hanem a tudománynak is át kell időnként vizsgálni és revideálni dogmáit. És mivel elsősorban a természettudomány és a vallás között van éles ellentét, azért elsősorban ezen a fronton van helye a revízióknak. A természetfilozofia p. o. hypothesisekre támaszkodó magyarázatot igyekszik adni az anyag szerkezetéről, de ezt időnként módosítania kell, mint az a radioaktivitás felfedezése után történt.¹

Tisza nem nagy bizalommal volt a filozofia iránt, épügy mint Shakspere. A filozofusok t. i. évezredekken át ugyanazokkal a problémákkal küzködnek. E problémák a köd oszlopában rejlenek. Ezért ahány filozofus, annyi filozofia, annyi ködfátyolkép. Azonban e küzdelem megható története értékes eredményeket termelt ki a többi tudományok, így a természettudományok, sőt a matematika számára is. Ismeretelmélet és logika nélkül egyik tudomány sem tud dolgozni. Erre a theológiának is szüksége van. E téren már tovább jutottunk, mint Kant. Még ő úgy vélekedett, hogy a lehető tapasztalás határain túl nem ér az emberi ismeret; az ismeret nem-empirikus eleme pedig csak formai jellegű.² Ma már tudjuk, hogy autotetikus ítéletekkel reduktív úton a tér és időszemléletől függetlenül olyan transcendens ismeretekre is tudunk szert tenni, amelyek a lehető tapasztalás körén kívül fekszenek. Hiszen már az empiriában is több van, mint empirikus³ adat. A legexaktabb tudomány a matematika pedig tételeit minden tapasztalástól függetlenül állapítja meg. Már a tudomány talajáról látjuk tehát, hogy ha a világ és az emberi ismeret nem szakadatlan szemfényvesztés, akkor az emberi ismeret alapvonásai überempirikus érvényűek és a végső abszolút igazságra⁴ utalnak.

¹ *Pauler Ákos* : Bevezetés a filozófiába. 198. lap.

² *Pauler Á.* i. m. 67.

³ *Pauler Á.* i. m. 48. 49. 67. 69.

⁴ *Wobbermin* : Der christliche Glaube 42.

Ezt különben nemcsak Kant látta, hanem Nietzsche, a keresztyénség ellensége is érzi. A bájos svájci Engadin-völgyben a Silsersee mellett levő szobrára vésett Mitternachtslied soraira utalok : „Die Welt ist tief, Und tiefer als der Tag gedacht... Alle Lust will Ewigkeit! Will tiefe, tiefe Ewigkeit!”¹ A világnak és az emberi ismeretnek örökkévalóan mély értelme és célja van. Helyes volt tehát Kantnak az a kopernikusi tette, hogy az ismeret tárgyáról az ismeret alanyára, az emberre irányozta tekintetét, akiben ez az ismeret feltárul, hogy az emberi ismeretszerzés belső szerkezetét kipuhatolja és elbírálja. Csak a naív gondolkodás nem látja e kritika szükségességét, p. o. Häckel, bármily tudománya is van a maga szakjában, amelynek korlátokat önmaga emelt. Azonban a Kant kritikái filozófiája is egyoldalú és korlátolt, mert figyelmét csupán az ismeretre és az etikai akarásra, az ú. n. elméleti és gyakorlati észre irányozta, a vallásos öntudat pedig nála erősen a háttérbe szorult. Pedig az emberi szellem tevékenységéhez ez is hozzá tartozik. Olyan eljárás a Kanté, mintha az egészség kritikusa az orvos csak az agyat vizsgálná meg alaposan, a szív és egyéb fontos szervek működését pedig nem. Az ismeretelméleti vizsgálódást tehát ki kell terjeszteni az emberi szellem és ismeret egész területére. Titáni munka. De így érzük el a theologia főproblémájának : a hit és tudás viszonyának mélységeit.

Kant ítélete nem kedvező az Isten lételének kosmologiai, teleologiai és ontologiai bizonyítékaira nézve. A bizonyítékot ő csupán erkölcsi téren kereste. És a hittudomány mai művelői között sokan vannak, akik így gondolkoznak. Pedig a tudományok mai álláspontján jobban látható, mint valaha, hogy ama bizonyítékok mély igazságokat tartalmaznak. Így első-sorban a kosmologiai érv.

Tisza Istvánhoz még a háború előtt írt levelemben fölemlítettem Naville Ernő genfi bölcész feleletét arra a kérdésre : „Quelle est l'oeuvre de la science ?” Naville felelete ez : „A tudomány a többszörös tényeket törvényekre vezeti vissza, a részleges törvényeket általános törvényekre ; és ezen haladásának arányában fölismeri azoknak az eszközöknek az egyszerűségét, amelyek által megvalósul az universum összhangja. Már pedig minden összhang egységes elvet követel. A tudomány tehát a gondolkodást mindinkább egyetlen, az intelligentia törvényei szerint működő hatalom jelenlétére helyezi. Azt mondhatni, hogy a tudomány mindig világosabban mutat az universum alapjául egy végtelen bölcseséggel fölruházott hatalmat, úgy hogy a tudomány conclusiói (végső következtetései) lényegesen vallásosak.”¹

¹ *Wobbermin* i. m. 6.

² *E. Naville* : *Le Père Céleste*. 3-me édition. Genève, 1880. 332. lap.

Azonban láttuk, hogy a természet ú. n. törvényei subjektív tényezőt is tartalmaznak, mert emberi abstrakciók és megállapítások azok. Tehát semmi szín alatt sem abszolút világtörvények. Csak „tudósítások, de nem parancsok“.¹ És csak a jelenlegi és előttünk ösmeretes világra érvényesek. Azonban ezeknek a tudósításoknak objektív alapjuk is van. Ezek kausalitásra, oksági alapelvre utalnak, amelynek jellege a szükségesség. A feldobott kőnek le kell hullani. Az okság és szükségesség nélkül a világ folyása esetlegesség játéka lenne. Ezt be kell ösmernünk, ha a változásokat káprázatnak nem akarjuk minősíteni. Hogy a bölcsészet nyelvén szóljunk, a substanciók kölcsönösen hatnak egymásra bármily közvetett úton is. A villanyvilágítást az emberi psyché eszelte ki. Egy kis gomb megnyomása nemcsak egy egész város villanylámpáit gyújtja fel, hanem, mint Helmholtz mondaná, az erők átalakulása és áquivalentiája révén a világegyetem minden pontjára hat. A változásoknak ezen szövedéke felett pedig ott van az az egyetlen leghatalmasabb substantia, amelyikre nem bír már hatni egy sem, mert ő a leghatalmasabb, míg ő mindegyikre hat és hatása csak psychikai jellegű lehet és nem mechanikai. Mert a substantia nem térbeli dolog, nem test. Minden, ami létezik : él és fejlődni vágyik. Azért a leghatalmasabb substantia hatása egybeesik minden létezőnek vágyakozásával a kifejlődés és a végső felszabadító után. Ez a reduktív kutatás, amit Pauler Ákos ad elő, így jut az Absolutum fogalmára.² Azonban ő is hozzáteszi, hogy az isteneszmében, mint a vallásos hit tárgyában több van, mint a metafizikai Absolutum fogalmában. Tegyük hozzá, hogy a vallásos meggyőződés Istene erkölcsi eszmény is. „Senki sem jó, egyedül az Isten“, mondja Jézus. Pál apostol pedig megállapítja, hogy „az egész teremtett világ egyetemben fohászodik és nyög... sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.“³

A mai természetvizsgálat mindenütt bámulatos logikára bukkan. A Röntgensugár segítségével rájött, hogy a chemiai anyag szabad szemmel nem látható atomjaiban az atom magja körül az elektronok épúgy keringenek, mint a naprendszer bolygói a nap körül. A negatív elektronok billiószor keringenek másodpercenként a mag körül. Mindegyik atom egy universum. Sőt még az arányok is analógok.⁴ Az elektron átmérőjének viszonya a külső gyűrűnek, vagyis az egész atomnak átmérőjéhez ugyanolyan, mint a föld átmérőjének viszonya a naprendszer átmérőjéhez. Mily megfoghatatlan csodák és talányok ! Az atomok és a naprendszer fölépítése arra vall, hogy a világtörvények is tartalmaznak subjektív tényezőket.

¹ Ostwald : V. ö. Wobbermin i. m. 52. l.

² Pauler Á. i. m. 186. k., 195. k.

³ Róm. 7, 22. 19.

⁴ Karl Jellinek : Das Weltengeheimnis, 1922. 29., 30. lap.

ban egy objektív matematikai logika uralkodik, tehát a világ tervrajzát egy matematikai-logikai Intelligentia alkotta meg. Mily dicső dolog természettudósnak lenni és osztozni a teremtés fényében és gyönyörködni csodáiban.

A csoda nemcsak a biblia problémája. „Csodákkal teljes a természet temploma.“ Énekli az inspirált vallásos költő. A véges korlátok közé zárt és a végtelenbe tekintő ember maga is csoda. Mert csodák csodája az, hogy a véges viszonyok közé bonyolított ember hitében ama magasabb világba tud emelkedni, ahol magával Istennel él együtt. A keresztyén vallás a csodát nem tartja a természeti törvények áttörésének. A keresztyén hit centrális gondolata: az isteni Gondviselés. Isten akarata nélkül egy hajszál sem esik le fejünkről, mondja Jézus. Ez a keresztyén világnézet. A csodafogalom ennek a symbolizálása. A csodahit protestál a természeti törvények önállósítása ellen. Azok nem abszolút végső valóságok. Minden világesemény Istenre megy vissza. Ezzel ellenkezik az a felfogás, hogy a csoda a természeti törvények áttörése. Csoda maga az universon, az élet. Csoda a halál, az a pont, midőn a substantia az δ involutiójában a mi durva érzékszerveink előtt már nem jelenik meg.¹ Csoda a születés, midőn a substantia evolutiója elérte azt a pontot, ahol észrevesszük azt. Mindez csak nekünk csoda. Az abszolút látás előtt természetes az. Isten előtt semmi sem lehetetlen. A hitre nézve csak az tűnik fel csodának, ami különös erővel mutat a jelenségvilág fölibe: Istenre.

A mai tudományos ismeret causalis világfelfogása és a keresztyén Gondviselés-hit nem kizárja, hanem kiegészíti egymást. Így működhetik együtt a bölcsészet, természettudomány és a hittudomány harmonikusan Isten dicsőségére, az ember javára anélkül, hogy a szabadvizsgálódáshoz és önmagához hűtlen lenne. Ez a Tisza István óhajtása is.

Keyserling szerint az emberiség talán sohasem volt olyan ifjú, mint ma. Az ifjút azonban tömérdek veszély környezi. Talán sohasem annyi, mint ma. Az embert anyagi nyomorúság, a bibliai „paizsos férfi“ támadta meg, amely erkölcsileg is leverőleg hat. *Sokat várok e küzdelemben a természettudománytól*, amely a természet kebelében rejlő rengeteg energiakészletet van hivatva feltárni. Hiszem, hogy ezt teljesíteni fogja előbb-utóbb, mert a rádium felfedezése óta új fejlődés ajtaja nyílt meg előtte. És ezt nemcsak meglátta *a vallásoktatásügyi miniszter úr* ő excellenciája, hanem elszántan és fáradhatatlanul dolgozik ezen a programmon. *Megcsonkitott országgal energikus és harmonikus kultúrpolitikát csinál*, amelyet még nem csináltak itt. Ez circulus vitiosusnak látszik. És mégis ilyet kell csinálni Trianon ellenére is. „A kardot kiütni a kézről nem annyi, mint megnyugtatni.“

¹ Pauler Á. i. m. 193.

A küzdelem ma más téren folyik. „A kard s az ágyú helyett most eszmék küzdenek.“¹ A tudomány katonái azok, akik a kultuszminiszter úr stipendiumaival a külföldet járják, épúgy, mint a japánok, akikkel a külföldön mindenütt találkozunk. Csak még az volna kívánatos, hogy a professzorok is részesülhessenek ebben. Az újonckiképzés mellett a vezérkar magas színvonala is fontos. Ennek kapcsán kiemelem *egyetemi nyomdánk fejlesztésének szükségességét*, hogy egyetemünk tanárainak tudományos munkálatai, a Tisza István Tudományos Társaságnak kiadványai önköltségi áron kiadhatók és a tudománnyal foglalkozók részére hozzáférhetőek legyenek. Az íróasztalfiókok nagyértékű kéziratai várják ennek a gondolatnak megvalósítását. Elvész a nép, mely tudomány nélkül való. A kultúra az a breccia, ami tömör nemzetté forrasztja össze az osztályokra, nemzetiségekre és felekezetekre osztott Magyarországot. A kultuszminiszter úr a kezére osztott pénzt a nemzetgazdaság javára fekteti be. Az kétségtelen, hogy *a földművelés, a magángazdaságok ma súlyos helyzetben vannak*. Ezen segíteni kell, amennyire emberileg lehetséges. Ez azonban elsősorban nem a kultuszminiszter feladata. Azonban itt is mindenekelőtt *szaktudást és megfelelő tetteket kérünk*, nem pedig jelszavakat és illúziókat, amik a fürdővízzel kiöntik a gyermeket.

Magának a magyar mezőgazdaságnak pedig sokkal erősebbert kell a természettudománnyal kapcsolódnia. A megcsönkített ország áldott földében tömérdek energia van felhalmozva. Természettudomány nélkül ez mezőben elrejtett kincs. Debrecen ilyen irányú természettudományi fakultásra van praedestinálva a jó Istentől. Ha az ország sorsát intéző körök ezt látván látják, akkor akarni is fogják azt, hogy *a pallagi gazdasági akadémia intézményes viszonyba jusson egyetemünk tervbe vett természettudományi karával*. A pallagi 600 hold földben képviselve van az ország két fő talajneve. Az egyetem Pallaggal vállvetve kísérleti alapon fejlesztheti a szaktudományt.

Egyetemünk központi épületének bevégzését teljes erővel sietetni fogom. Ezzel kapcsolatban kívánatos a Horthy Miklós sugárút megnyitása és *az egyetem előtti tér mielőbbi parkirozása*. De valamint az egyetem csonka központi épület nélkül, épúgy csonka *egyetemi templom* nélkül. Tudomány és hit az ember két őrangyala. Remélnünk kell, hogy a debreceni református egyház magára vállalja az egyetemi templom felépítését. Saját érdeke ez. Itt az ideje, hogy ez az íge is testté legyen. A város már most is erre terjeszkedik. Az egyetemi ifjúság, a klinikai betegsereg és a templomoktól távol élő itteni városi lakosság nem lehet tovább templom nélkül. Itt megfelelő színvonalú egyetemi szent beszédeknek kell hangzani. Az ifjúság lelkével foglalkozni kell.

¹ Petőfi.

A *diákjóléti intézmények*, diákház, mensa, internátus, beteggondozás ügye várja a rector-t. Az *egyetemi ifjúság szociális gondozásának megszervezése tárgyában Magyary Zoltán ő méltósága* adatok sokaságára támaszkodó *becses előterjesztést tett* a miniszter úr őexcellenciájának. Munkatársok kívánok lenni.

Szólani akarok pár szót *a jogi oktatás reformjáról*, mely kérdés elsősorban jog- és államtudományi karunkat érdekli ugyan, de jelentőségében kihat egész közéletünkre. Valóban égetően szükséges, hogy az egészséges reform, mely a kötelező leckelátogatást és a kötelező kollokviumot elrendeli és ezzel az előadásoknak in absentia hallgatását lehetetlenné teszi, az egyes tantárgyakat a tanulmányi és vizsgarendben helyesebben osztja el, mielőbb megvalósuljon, hogy joghallgatóink tökéletesebb fegyverzettel léphessenek az életbe. A kultuszminiszter úr többször hangoztatta a kérdésnek rendkívüli fontosságát és sürgősségét, a magam részéről is mindent megteszek a siker érdekében és kérem ehhez jogi karunk intenzív támogatását. *Hittudományi karunk hallgatói túl vannak terhelve órákkal*. Kívánatos, hogy a lelkészképző-intézet mostani formájában szüntettessék meg és ahelyett az egyetemi tanfolyam fölibe egy *5-ik évet* szervezzen a tiszántúli egyházkerület, ahol csupán praktikumok folynának a debreceni egyház közreműködésével. Úgy tudom, hogy az egyház is megértéssel fogadja ezt a megoldást, ami kívánatos is, mert a hallgatók ellátásáról gondoskodni kell. Ez *5-ik év* pedig segédlelkészi évnék volna számítandó.

Magyary Zoltán úr *Őméltósága* a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem *új gazdasági igazgatásának életbeléptetése* tárgyában fontos és értékes javaslatot tett a Miniszter úr őexcellenciájának. Kívánatos, hogy ez a javaslat mutatis mutandis a megfelelő életpróba után nálunk is életbelépjen. *A tanári villák befejezése, a mostani tanári lakásoknak internátussá átalakítása* szintén ennek az évnék a feladata lesz.

Ezzel a programmal vélem szolgálni hazámat és annak reménységét, az ifjúságot. A nyáron Zürichbe utaztam. Útitársaim között egy igen művelt és világot látott görög nő volt, aki Párisba utazott, melegen érdeklődött Magyarország közoktatásügye iránt. A görög nyelv szépségeire terelődött a beszéd. Idéztem az Iliásból, az Odisszeiából. Ez idézeteimet ő azonnal új görög nyelven adta vissza. De idéztem Vörösmartitól és Aranytól is annak bizonyítására, hogy a magyar nyelv nem áll hátrább szépség és költői hajlékonyság dolgában. Megdicsérte a magyar iskolákat, amelyek ilyen ismereteket közölnek. Biztatott, hogy Magyarország sorsa jobbra fordul. És hozzá tette : „Csak ki kell tartani ! . . . Nem marad ez így . . . !” Amire azt mondtam : „Nekünk levágták kezeinket és lábainkat !” Erre ő ezt felelte : „Ki fognak nőni . . . !”

Rectori megnyitó, tanévzáró ünnepélyen, 1930 június 3-án.

*Tekintetes Egyetemi Közgyűlés !
Tisztelt Hölgyeim és Uraim !*

52 esztendővel ezelőtt, mikor ezek közé a falak közé a vidékről bekerültem, más volt a jelleme a magyar Alföldnek és az Alföld lakóinak kívül-belül. Ha feltámadnának az akkori emberek, sok mindenre nem ösmernének rá. Szemfényvesztésnek néznének sok dolgot. A mai gyermek és ifjú pedig a fejét csóválná, ha látná az akkori ruhákat, bútorokat, házakat, hivatalokat, mezőgazdaságot, utakat, földeket, fegyvereket, műhelyeket, egészségügyet, iskolákat, társalgási, hírlapokat, műalkotásokat, politikai pártokat, pénzvállalatokat és adó-nemeket. Méltó a történetíró, a pszicholog, a bölcsész és a művész figyelmére ez a változás.

Míg a nyugati népek Versailles és Firenze csodáiban gyönyörködtek ugyanakkor a Tisza-, Berettyó- és a három Körös vidékén hetekig utazhatott az ember, míg szekerevel kivergődött a mocsarak, iszap és ingoványok közül. Megesett, hogy a szekérről lóhátra szorult az utas, mint magam is egyszer Püspökladány alatt. Mérföldekre terjedt a sár, víz, nádrengeteg, a farkasok, rókák, vidrák, kócsagok, gődények, darvak, csikok, rákok, szilaj pásztorok kedvenc tanyája. A gyermeklelkű népképzelet szerint sárkányok is tanyáznak ott. Tisztán hallották némelyek a bömbölésüket. A régebbi kor szélhámosa Csuba Ferke ezt használta ki a lakosság becsapására. Az illető falu népe előtt ma sem volna tanácsos ezt a történetet emlegetni. A rét nádja, sőt a földje is meg-meggyuladt a gondatlan pásztorok tüzétől és a nádpernyét behordta a szél a faluba. Az emberek nagy része tört ürübőrből készült ködmönben, dakuban járt. Nem sokat különböztek a tatároktól. Csak a nagy gazdák erős termetét fedte sötétkék posztóból készült fekete-prémes huszáros bekecs, ezüst vagy ólomgombokkal. A sötétkék magyar nadrágban szép alakok voltak. A falusi udvarokat nádkerítés vette körül. Csak a papi laknak és a kastélynak volt deszka-kerítése. Az utcák éjjel teljesen sötétek. Lány tél idején a járhatatlan utak miatt ősztől tavaszig be voltak zárva az emberek a faluba, mint a Robinzon szigetére. Még a másik utcába is nehéz volt eljutni a sár miatt. A gyermekek lovon jártak iskolába, vagy sehogysem. Volt idő, mikor a halottat csónakon vitték a temetőbe s egyik faluból a másikba csónakon jártak.

Csak a madár járt, meg talán a lóháti postalegény. Néha leütötték a betyárok. Ma már a betyárok a fővárosba vonultak és lakkcipőben járnak. Akkor sok ember volt, aki soha életében nem járt városban. A víz a mocsárvidéken dohosszagú volt. A harmadnapos hideglelés uralkodott. Nem is itta azt, aki tehetette. Ha pedig jött a kholera, egy betegnek a korsója megfertőzte a nyitott közkutat és a ragály apraját-nagyját seperte a lakosságnak. Senki sem tudta az okát. Az orvosok sem. — Ezt csak kemény gyomor állotta ki. A gazdálkodás háromnyomásos. Egy harmad része a földnek ugarnak csapva. Sok a lábas jószág, mint a török világban. Gyermekes igények és nézetek, ősfoglalkozások, nem sok pénz, de nyugodt, egyensúlyozott, nem szövevényes szociális viszonyok. Gyermekes őszerszámok és bútorok. A házban boglyakemence. Az egész falu „mint valamely várban nádnál kedvére melegszik“. Hírlapot, könyvet kevesen olvasnak. Ezt a szellemi táplálékot a ponyvairodalom pótolja. Az elemi iskolák : nádfedelű vályogházak. A tanterem földes, nincs kipadlózva. Nyitott dézsában van az ivóvíz, amelyből nádcsőveken isznak a gyermekek. De ezekben a tantermekben paradicsomkert van, mert ott Isten lakik és az Ő szeretete. Az örökszép francia zsoldárdallamokat énekelik ott és a biblia legszebb költői gondolatai szárnyalnak Isten felé a Szenci Molnár Albert avatag, de igaz költői nyelvén. Por és hamu már az a sok egyszerű tanító, akik ezeket megtanították nekünk. Tört cserepek már ők. Beteljesült rajtok az apostol szava : „Ez a kincsünk cserépedényekben van, hogy amaz erőnek nagy volta Istené legyen és nem magunktól való.“¹ Nagy műveltségű, fényes nevű és még fényesebb jellemű emberek, akik azóta a cinquecento remekein és a Beethoven symphoniáin nemesítették ízlésüket, visszatértek azokhoz a csodálatos zsoldárokhöz és aggastyán korukban egyedül ezekből merítnek erőt, gyönyörűséget a túlvilág kapuja előtt. Még akkor a költészet nem süllyedt minden alacsony vágy kerítőjévé, mint a mai költészet egy része és nem tévedt a magyar lélektől távol álló ingoványokba. Ezekből az iskolákból került ki Arany János, a magyar nemzet örök dicsősége. Legyenek áldottak haló poraikban is azok a nemes falusi tanítók : jellemünk első formálói. Ilyen kitörölhetetlen benyomásokkal jött a falusi gyermek ebbe a kollégiumba. Ebben a nemes ízléssel épült hatalmas palotában is ugyanaz a lélek lakik, mint a falusi vályogiskolákban, noha primitív convictus és régimódi lakószobák és bentlakási intézmények vannak, amiknek berendezését és életmódját nem igen vállalná a mai diák. De hagyományai klasszikusok, nagyok és nemesek. Horác, Virgil, Homér. A kántus, az ünnepi legációk és supplicatiók. A hosszúszerű tóga, amit Arany

¹ 2. Kor. 4, 7.

János viselt és megénekelt, már elmaradt. De megvan a kántus az énekteremben, ahol nagy lelkesedéssel énekeltünk a longissima mellett. Ezek a diákelet legkedvesebb órái. Ez a legrégebb dalárda az országban, amit Maróthy György alapított 1739-ben. Ennek a számára adta ki négy hangra a zsoltárokat s e könyv ebben a században tankönyve maradt a kántusnak. E könyv második kiadásának egyik jelige: *cantus est filum, quo homines cum angelis connectuntur* (az ének az a fonal, amely az embereket az angyalokkal összeköti). Iskolai reformtervezete pedig 100 évvel megelőzi korát. Nyolc nyelven egyforma ékeszszólással beszélt. Sajnos 29 éves korában meghalt. Barátja és tanártársa Szilágyi Sámuel a későbbi püspök temette el. Ez is lángeszű ember volt. Költeményei és beszédei maradtak héber, görög, arab, francia, latin, olasz nyelven. Kitűnő vívó és athléta volt. Mikor II. József császár Debrecenben járt, kihallgatáson fogadta s feltűnt neki a testben-lélemben elsőrangú férfi. Milyen kár, hogy congeniális történetíró nem írja meg ezeknek a fényes alakoknak a történetét a debreceni kollégium történetével együtt. Még én ösmertem Lugossy Józsefet, a magyar Mezzofantit, aki az ifjúságot nagyon szerette s a diáktűzoltó-testületnek „hősi botot“ ajándékozott: azt az atletai szerszámot, amelynek kezelése herakleszi karokat követelt. Ilyen volt a maga idejében Szilády Áron, később kiskunhalasi pap, a Lugossy tanítványa, keleti nyelvész és magyar irodalomtörténethűvár. Ilyen volt Révész Imre debreceni pap, az egyháztörténeti és egyházjogászai harc vezére Tisza Kálmán mellett a Ferenc József császár patense ellen. A jellem, az ész és a test athlétája, akinek életrajzát a debreceni református egyház hozzá méltó módon congeniális unokájának tollával íratta meg. Előttünk ilyen példák állottak. Ilyenek szerettünk volna lenni, kiki a maga különös talentumainak mértéke és módja szerint. Éreztük, hogy ezek a lelkek figyelő szemekkel néznek reánk. Nemes vetélkedés indult meg közöttünk az akkor még aranyértékű sok szép ősi pályadíjak elnyerése végett és a Toldi Miklós babéraiért, aki a nemtelen áskálódás és a szenvedések között is hősnak bizonyult és megtisztult, a magyar erő képe, a magyar férfi eszményképe lett. Az ünnepkövetség, vagy legáció ösmeretes intézménye mellett az évszázados hagyományok őre volt a *supplicatio* intézménye is. Az ország fel volt osztva kerületekre ú. n. spártákra. Iskolai év végén mindegyik spártába egy-egy vállalkozó theologus ment a konviktus számára gyűjteni. De az egyházak pénztárát kezelő Kurátor uramon kívül mást nem keresett fel kérésével. Így is tekintélyes összeget gyűjtött a nagy szünet alatt, amelynek egyharmad része őt illette. Ezzel a kis tőkével megkezdhetette az új iskolai évet. Az egyik balatoni spárta Poroszlónál kezdődött s a Balatonnál végződött. A Hortobágyon és a hevesi rónán át felgyalogoltam Budapestre,

onnan le a Balatonhoz s azután jött az utazás a Balaton körül, a maga bájos, felejthetetlen tapasztalataival. A legnemesebb sport, testedzés a nyári nap sugaraiban, az ifjú erő és vállalkozási kedv próbatétele, tanulságos multság. A másik évben jött Szigetvár, Baranya, Szlavonia, Újvidék fel Kecskemétiig. Az ifjú ember megösmerte a népet, a hazát, eszméket cserélt egyháza papjaival, néha magasállású emberekkel. A debreceni kollégium küldöttét mindenki megbecsülte. A poros külső alatt mindenki felösmerte az országúton ballagó diákot. És szívesen látott vendégei voltunk papnak, tanítónak, aki falatját megosztotta velünk. Akármerre jártunk, a messze Ormánságon is mindenütt tudták, az egyszerű zsellér emberek is, hogy van Debrecenben egy nagy iskola, amilyen nincsen több. És mindenütt tisztességet tettek ennek az iskolának, mikor annak képében jártunk a követségben. Annak a bélyegét hordozta szét minden debreceni diák minden szavában, dalában. Volt ebben büszkeség, legénykedés, erély, kiapadhatatlan humor, szökellő, ruganyos fantázia, sok csattanós mondás, adoma, merészség, amely mindennel szembeszáll, mindenre vállalkozik, de egyet sohasem téveszt szem elől: a becsületet. Ime ilyen volt akkor a jellemképzés. Az ifjúság aranyába acél vegyült.

Azóta megmérhetetlen haladáson estünk át. A legtávolabbi világrészek szomszédaink lettek. Vasutak és autók ezrei száguldanak a kiszárított Sárrét köves utain. A tudomány pontos eszközökkel, tökéletesített módszerekkel tanulmányozza a természetet és a történelmet, hogy az igazat a hamistól, a történetet a legendától megszabadítsa és vizsgálódásainak eredménye a hírlapok és rádió csatornáján behatol a legfélreesebb tanyákba. A tudomány ügyes népszerűsítőkre talált. A veszély azonban arányban van a gyorsasággal. A haladás csak akkor jó, ha az erők egyensúlyában bontakozik ki. Ha kizárólag egy oldalra hajlik, felbillen. Az emberek sem nem jobbak, sem nem boldogabbak a rohamos újításoktól. Sőt! A nemzetek háborúja és a szociális háború a barbárságba süllyeszti vissza az emberiséget, ahonnan Krisztus a saját vére árán emelte ki. A mai emberek jelleme erőszakos forradalmak és ellenforradalmak között alakult ki. Midőn semmi sem szilárd, a jellem sem az, az élet sem az, a nemzet sem az. Moszkva igazolja aggodalmainkat. Voltaire kezdte, a többiek folytatták. Emerson azt mondja: „Innovation is the salient energy; Conservatism the pause on the last movement.”¹ „Az újítás ugró energia; a conservatismus pausa az utolsó taktusban.” Semmi kétség, hogy az utolsó taktushoz értünk. A mai emberiségnek pausát kell tartania. Nem tudta megemészteni azokat az ugrásokat, amiket tett. Ehhez Göthéknek kellene lenniök az embereknek. Ma a

¹ Emerson: Nature, Adresses, and Lectures. Boston. The Conservative. 281. lap.

centripetális erőknek kell túlsúlyra jutniok a centrifugális erők felett. Ma az erők összeszedésének az ideje van. Az erkölcsi erők összeszedése a jellemképzés elmaradt a tanulmányok mögött. A jellemnevelés ma sokkal fontosabb az értelem nevelésénél. A debreceni kollégiumnak egészséges tradíciója a legnehezebbre képesítette az embert : arra, hogy az ember őszintén adja át magát Istennek, aki azt akarja, hogy mibelőlünk magunkból legyen valami, hogy a saját lábán járjon az ember, akinek semmi sem nehezebb, mint a saját lábán járás. Erre a nemes erkölcsi autonomiára nevelt a kollégium, amely meglátszik sok egyszerű alföldi parasztemberen is, akik nehéz helyzetekben maguktól meg tudják ítélni : mi az igaz ?¹ Ezeknek a tradícióknak és ennek a jellemnevelésnek szolgálatára az *egyetemi templom* hivatott. Ezért tartom azt elengedhetetlennek és sürgősnek. Csak így lesz az új egyetem folytatása az öreg kollégiumnak. A lelkek mai anarkhiája közepette erkölcsi téren a reform a régi hagyományokhoz visszatérésben rejlik. Az emberi természetnek hízog hamis evangéliumoktól vissza kell térnünk az igazi evangéliumhoz. Amazok csalták meg az emberi nemet és abba a zavarba ejtették, amelyben ma van és betegen fekszik, midőn beteljesült rajta a Bourget Pál szava : „Feketék és csukottak az egek és a lélek annál inkább egyedül van, mivel emlékezik, hogy végtelenül szeretve volt.“

De nemcsak erkölcsi erőinket kell összeszednünk, hanem értelmi és anyagi erőinket is. A sorsdöntő kérdés itt is előnkbe mered : mai nyomorúságunkban a magyar közoktatásügynek és a magyar gazdaságnak 50 év előtti állapotára térjünk-e vissza úgy, amint azt megrajzoltam. Vagy előre menjünk ? A felelettel nem habozhatunk. Itt csak előre szabad menni, hátra nem. A magyar közoktatásügy és a magyar gazdasági élet, a *tudománypolitika* és *gazdaságpolitika* a legbensőbb kapcsolatban van egymással. A magyarság egy erraticus bloc, amit a népvándorlás dobott Európa közepére. Azok a titánok, akik ezt a sziklát a történelem folyamán fölfelé akarták vinni a siker útján, mindig keserűen tapasztalták, mennyire igaza van Dantenak, midőn felsóhajt : „Com' è duro calle lo scendere e il salir per l'altrui scale !“ („Milyen nehéz ösvény föl és alá járni a más lépcsőin.“)² Egy évszázaddal ezelőtt *Széchenyi* mutatott rá a felfelé haladás titkára s ez : a *Kultúra* és a *gazdasági élet kapcsolata*.³ Ebben a prófétai látomásban nagy szerepet játszottak a fiatal huszárkapitány debreceni élményei is. Magyarország sok természeti kincseit a tudomány hatalmával kiaknázni, gazdasági rendszerét maradiságából kiemelni a nyugati országok mintája szerint, terményeit jó közlekedési

¹ Lk. 12, 57.

² *Dante* : Divina commedia. Paradiso. XVII. 59., 60.

³ *Viszota* : Gróf Széchenyi István naplói. Budapest, 1926. és a Hítel.

utakkal megfelelően értékesíteni : ím, ez az ő terve. Ma is csak ez lehet Magyarország programja. Széchenyi Debrecenben észrevette a magyar Alföld nyomorúságait. Így érlelődött meg benne a Tiszaszabályozás. Nem az ő hibája, ha a szabályozás másik része : az öntözőcsatornák ásatása elmaradt. Az elhanyagolt Nagy Magyar Alföldet, ahol a török hódítás tabula rasat csinált, csak a gazdasági műveltség tudja kiemelni mostani nyomorúságából. És ezt a magyar gazdaemberek megérdemlik. Testben-lélekben ők a nemzet legegészségesebb része, a nemzet gerince. Jól ösmerem őket. Életem legszebb, legholdogabb éveit közöttük töltöttem : ezek között az eszes, őszinte, becsületes, kemény és mégis finom lelkek között, akik átadják magukat Istennek, de a legnagyobb földi hatalom előtt is megtartják erkölcsi méltóságukat. Ez az igazi erkölcsi autonomia a theonómában. Nélkülök szétmállik az ország. Nem szabad tovább nézni az ő súlyos sorsukat. A tanyák közé iskolákat állítani, mint Kultuszminiszterünk teszi, azután a tanyákból falvakat állítani elő, a falvakba templomokat építeni. És mindenekfelett a magyar Alföld fővárosában *Debrecenben az egyetlen természettudományi alapokon nyugvó gazdasági kart állítani* : ím, ez Széchenyihez méltó gondolat. Ez adná meg a debreceni egyetemnek speciális irányát és egyik létjogosultságát. Ha ez megvalósulna, beláthatatlan perspektíva nyílnék meg Debrecen előtt, de a nemzet előtt is. Egyedül Debrecen, az egyetemmel és óriási határral bíró nagy agrár város van praedestinálva erre a vállalkozásra.

Rectorságomat legfőképpen arra használtam, hogy ez a terv megvalósuljon. Sok erőt és időt fordítottam rá. A legmagasabb helyeken igyekeztem bizonyítani, hogy ez olyan országban, mint a miénk : életkérdés. Ha nincs virágzó földművelés, egymásután be fogjuk csukni az egyetemeket, a boltokat, az iparosműhelyeket és a gyárakat. Nem lesz filozofia, nem lesz, aki történelmet írjon, mert nem lesz történelem. Vagy ha lesz, az nem magyar történelem lesz. Isten megsegített, hogy ezt plausibilissé tudtam tenni ott, ahol a történelmet csinálják. Ez régebbi óhajtása egyetemünknek, városunknak. Végzett munkámról majd annak idején beszámolok. Kérem mindazokat, akiknek ebben az ügyben szavuk van, támogassanak engemet. Mert ellenerők is vannak. Ezekben a válságos időkben igen nehéz valamit elérni, különösen akkor, ha nincs egységes front. Itt össze kell fognunk, ha eredményt akarunk. Legyen közös támogatónk és vezérünk a Tisza István szelleme.

Ezzel a díszes közönséget üdvözölve, évzáró közgyűlésünket megnyitom.

Rectori beszámoló az 1930 október 9-iki tanévnyitáson.

*Tekintetes Egyetemi Közgyűlés !
Tisztelt Hölgyeim és Uraim !*

Szívből köszöntöm közgyűlésünk minden tagját, tisztelettel üdvözlöm a Kultuszminiszter úr képviselőjét : *Dr. Szily Kálmán* államtitkár urat, az egyházi, polgári és katonai hatóságok és intézmények képviselőit és a nemes tanuló ifjúságot, mint az elmúlt tanév lelépő Rectora.

„...Az esztendőnek a halála oly ünnepélyes egy halál ! Ilyenkor minden jobb halandó... magába száll.“ Mert a számadásnak és a tanulságoknak napja ez. Évnyitó programom legfontosabb pontja volt *egyetemünk természettudományi fakultásának megvalósítása a pallyi gazdasági akadémia bekapcsolásával*. Ez korszakot alkotna Debrecen és az egyetem történetében. Nekünk most nem gazdatisztek kellene, hanem intelligens gazdatársadalom. A birtokos osztály most nem adja gazdasági pályára fiait, hanem jogásznak adja. Gazdasági szakértelem hiányában kicsúszik a föld a birtokos osztály kezéből. Ha Pally egyetemi fakultás lenne : a gazdatársadalom éliteje jönne ide. Ez lehetővé tenné a klinikák és a diákmensa önköltségi áron élelmezését is és azt, hogy jogászaink gazdasági ismereteket szerezhethnének, amikre az életben léptenyomon szükségük van, mint bíráknak, ügyvédeknek, közigazgatási tisztviselőknak. Csakis Debrecen, a legnagyobb agrár város van ilyen karra praedestinálva, óriási, részben erdős határával. Pallynak a város jóvoltából 600 hold földje van, felszerelt gazdálkodással, ahol képviselve van az ország két főtalajneve. Itt aztán lehet kísérletezni és megfigyelni. Mert csakis ezzel a módszerrel, tehát természettudományi alapon lehet fejleszteni a földművelés tudományát. Aszfalton nem lehet gazdálkodni. Az ilyen természetű, egyszersmind mintagazdasági tudományos agrár irány továbbfejlesztése olyan országban, mint a miénk, életkérdés. Ez csakis egyetemi városban, egyetemi oktatás mellett és terjedelmes földbirtokon lehetséges. Ezek a lehetőségek együtt nincsenek meg másutt sehol, csak Debrecenben. A debreceni egyetem speciális irányát ez adná meg. Az emberiség jövőjét — a mai súlyos gazdasági válság is arra int — agrártermészettudományi úton kell keresni. A kis naprendszerekben az atomokban roppant energiatömeg van felhalmozva. A komplikáltan épített atomok radio-

aktiv explosióknál egyszerűen épített atomokra esnek szét. Egy gramm radiumból az atomok fele már 1800 év múlva szétesik. És ha 1 gr. radium teljesen ólomná expodál, az így kifejlődött melegség elég arra, hogy 10 millió liter vizet 100 fokra felmelegítsen. Csak a természettudomány varázsvesszejével kell ezt a rengeteg atomerőt szabaddá tenni. Nem szorulunk többé szénre, olajra. Ez a tudomány meg fogja olvasztani a sarkvidékek jéghegyeit és paradicsommá teszi azt. Megszűnnek mai piszkos és brutálisan lármás járműveink, amelyek tönkreteszik idegeinket és városaink levegőjét és annyi szerencsétlenség okozói. A repülőgépek és gépkocsik olyan zajtalanul suhannak, mint a fecske. A chemia át fogja alakítani a mezőgazdaság mai primitív formáját. Kevesebb munkával és költséggel több, jobb és sokkal olcsóbb emberi táplálékokat fognak előállítani. Az emberi élet egészségesebb és sokkal hosszabb lesz. Ki lesz húzva a munkanélküliségnek, a kapitalizmus és a munka harcának méregfoga. A demagógok leszállhatnak a piedestálról. Nekik se lesz baj, de nekünk se. Talán még Therites is örülni tudna ennek. Res severa verum gaudium ! Az ismeret, művészet, tudás és fantázia az emberi szellem magasságában érintkezni fognak ott, ahol Góthe kereste. Mert korántsem lesz ez prózai kor. Csak a mai üres és torzköltészet tűnik el. De Raffael Sixtini Madonnája, Homér Odysseiája és Arany balladái akkor is szépek lesznek etikailag és művészileg. Ez a jövő. Mondjuk a százéves jövő. Aki ezt utópiának véli, gondoljon arra, mi volt száz év előtt ! A magyar tudománynak ezen az úton kell járni. Ez a tudomány az Isten kardja a nemzet számára. És „ott a győzedelem, hol az Istenkard van“. Magyar természettudósoknak kell előállani ebből a fajtából itt a Nagyerdő ölen, ahol és csakis itt, minden megvan adva ehhez, ami kell. És nekünk törvényben gyökerező jogunk van a természet-tudományi karhoz. Közöltem ezt a tervet a Kultuszminiszter úrral. Ő jól látja ennek a kérdésnek egész horderejét. Voltam nemzetünk Szabadítójánál is. Tisztán lát mindent. Nagy hittel, tudással és jóakarattal, jól ismerve a magyarság reservoirját : az Alföldet és annak fiait. Beszéltem a Kormányelnök úrral. Felelősséggel, megfontolással, de megértéssel és jóakarattal beszél. Az ő rendkívüli elfoglaltsága mellett tudott két ízben időt szakítani, hogy velem tárgyaljon. Azonkívül gazdasági vezérférfiakat is megkerestem ez ügyben. Minden reményiségünk meg lehet arra, hogy a már június hónapra tervbevett értekezlet mielőbb megtartatik és ezen végleg el fog dőlni egyetemünknek és városunknak ez a kívánsága és jogos igénye. Hitem szerint *most olyan sinpárra van rávezetve az ügy, amelyen be kell futnia az állomásra*, ha csak belé nem ütnek a politikai, vagy ami még rosszabb, a felekezeti jégverés villámai, amiknek zsenge egyetemünk már eddig is sok kárát vallotta. De még ez

sem tarthatja vissza ez ügy győzelmét. Pusztai helyi féltékenységek, helyi érdekek könnyű győzelmet, de könnyű bukást is aratnak... És itt hálás köszönetemet fejezem ki Debrecen város polgármesterének, aki ezt a kérdést beiktatásakor programbeszédében köztetszéssel kísérve tárgyalta. Hálás köszönetet mondok a főispán úrnak, akivel szintén sokszor cseréltem eszmét s aki mindig melegen támogatót.

A magas fokra fejlesztett természettudományok mellé azonban szintén magas emberi jellemek és vallás szükségesekek, hogy a tudomány materialistává ne legyen és az emberiség vissza ne bukják a pogányság sírjába, mint a renaissance korában közel volt hozzá. Sajnos, most is ehhez járunk közel. A természettudományok fejlődésével még közelebb juthatunk hozzá. Mert a veszély arányban áll a gyorsasággal. A mostani világcatastrófa memento! A vallásoknak a primitív harcos társadalomból, ahol az egyéni önzés uralkodik, ki kell vezetni az embereket az önmegtartózkodás társágába: az egyházba a Krisztus nyomain. Ehhez azonban az egyháznak is önmegtartózkodónak és türelmesnek kell lenni. A keresztyénség az abszolút erkölcsiség vallása. Ehhez más koncepció szükséges, mint a mai erkölcsi relativitás. Biológiai, lélektani, szociológiai tények descriptív előterjesztései abszolút értékeket és normákat nem adnak. Abszolút értékek nélkül pedig az exclusív vallási pártfelfogás lesz az erkölcs forrása. Ha a vallásnak magának sem lesznek abszolút értékei, hogy lennének a természettudománynak. Igaz hogy az anorganikus természet legnagyobb buvárai: Isten előtt alázatosan leboruló hívők. De ők a fizika és chemia Beethovenjei: Kepler, Newton, Laplace, Euler, Helmholtz, Faraday, aki minden szombatn prédikált az ő szigorúan keresztyén gyülekezetében szegény emberek előtt. Épígy Lord Kelvin. Ők jól látták, amit a hindu Upanishádok pogány hívője így jelent ki: „Boldog az, aki megérti, hogy az egész világ csak Isten ruhája.“ Mi pedig tegyük hozzá, hogy Istennek nemcsak fizikai ruhája van, hanem annál sokkal dicsőbb erkölcsi ruhája is. És ezt Krisztusban látjuk. Ezt az emberiségnek kell felöltözni az ő történelmében. A keresztyén templomokból áradnak ki az Ő dicsőségének jótékony sugárai az emberiség történelmére. Ma sincs más, ami fenntartsa a lejtőn szegény vergődő emberi fajunkat, csak az evangélium. Azért az *egyetemi templom építése* ügyében az állam és a tiszántúli református egyházkerület megállapodása és az egyetemi Tanács határozata alapján megkerestem a debreceni református egyházat. Annak lelkészelnöke, a püspök úr és a presbyterium csatlakozott a kezdeményezéshez, amit hálással köszönök. A város polgármestere szintén csatlakozott hozzánk és az egyetemi templomhoz az elvi hozzájárulást a kisgyűlés és a törvényhatósági bizottság egyhangúlag megszavazta 1930. évi

aug. 18-iki rendkívüli közgyűlésében. Hálás köszönet illeti őket is. Az egyház, a város és az egyetem vegyes bizottságot küldött ki ez ügyben. A Kultuszminister úr szintén hajlandó a támogatásra, amint ezt a legutóbbi debreceni egyházkerületi értekezleten élszóval jelezte. Elvileg tehát rendben van a dolog. Most már konkrétumokat kérünk. És erre itt van a 12-ik óra. A tudósok és a művelt ifjúság : a haza vezérei és reményei. Nekik van legnagyobb szükségük a vallásra és a tiszta erkölcsre.

Egyetemünk központi épületét 1927 szept. 27-én kezdték építeni a földkiemeléssel. Azóta a zavaró körülmények között is, de több-kevesebb erővel halad előre az építkezés. A mult tanévben 1929 dec. 16-ig folyt a munka. 1930 március elején részint levélben, részint személyesen előterjesztést tettem a miniszteriumban a munka idejében való folytatása iránt. A miniszterium a vállalkozóval szemben fennforgó jogi nehézségek miatt április 7-én elrendelte, hogy az építkezés befejezését a házikezelésben való továbbépítés által biztosítja. Április 8-án megindult ismét az építkezés és folyton fejlődő irammal folyt egész tavasszal és nyáron át. Úgyhogy aug. 31-én 450 ember dolgozott, amihez jönnek még a különféle szerelőmunkások. Tehát 500-nál több ember dolgozik az országnak ezidőszert legnagyobb építési vállalatánál. A külsőmunka majdnem be van fejezve. A központi fűtésvezetékek, a távfűtéshez szükséges 600 m. hosszú alagút, a vízvezeték és a csatornák kívül-belül és az asztalosmunkák is készen vannak. Tél előtt a külső ablakok beüvegezhetők és a központi fűtés megindulhat. Az épület építészeti szépségei az állványok lebontásával most már kibontakoznak s az egész épület, mint egy gigászi ékszerszekerény jelenik meg szemünk előtt. Hiszen csakugyan az is. A tervező: *Korb Flóris*, fájdalom nem érte meg művészetének ez újabb diadalát. Ez az ember tragikumája! Élete annyi e földön, mint épületének árnyéka. Még annyi sem. Lelkének pecsétit azonban itt hagyta épületeinken. Kívánatos, hogy az épület környékének parkirozása még ez évben mielőbb megkezdessék. 10,000 köbméter föld vár mozgósításra a planirozás végett. Jó munkaalkalom. Résztvettem a Kultuszminister úr elnöklete alatt azon az értekezleten, amelyik a parkirozással foglalkozott. Ez alkalommal történt az a megállapodás, hogy a parkba az épület előtt a Méliusz Péter, Huszár Gál, Szenczi Molnár Albert és Komáromi Csipkés György szobrai állíttassanak fel. Kedvezően fogadtatott javaslatom, hogy az épület belsejében a debreceni kollégium legnagyobb tanítványának Arany Jánosnak szobra állíttassék be. *Kertész K. Róbert* h. államtitkár és *Petrovics Elek* a Szépművészeti Múzeum igazgatója májusban ez ügyben helyszíni szemlét tartottak velem. A jövő tanévre vár a belsőmunkák egy részének végzése és a bebútorozás s mindezekre a költségek előteremtése. Hang-

súlyozom, hogy az állam nem engedheti meg azt a luxust, hogy ez a kész épület üresen álljon, a befektetett hatmillió tőke kamat nélkül heverjen, az állam pedig továbbra is hasznobéreket fizessen az egyetemi helyiségekért. Mind pénzügyi, mind didaktikai szempontból nagyon kívánatos, hogy az 1931—32. tanévet már ott nyissuk meg. Ehhez a Miniszterelnök úr és a Kultuszminiszter úr jóakarátára van szükségünk.

Az olvasóterem és a könyvtár elkészülésének közeledése folytán az állami és egyházi főhatóságok tudtával és beleegyezésével *lépéseket tettem a kollégiumi anyakönyvtár és az egyetemi könyvtár adminisztratív egyesítésének előkészítésére* tulajdonjoguk érintetlenül hagyása mellett. Ez mindenkor egyik legszebb rectori kötelesség. A tűzbiztos modern könyvtárhelyiség 500,000 kötetre készült. A kollégiumi könyvtárral a Tisza István szelleme él tovább egyetemünkön. A könyvtár tulajdonjogát törvénycikkben kívánja biztosítani az egyházkerület számára a Miniszter úr. Oly komoly és megdönthetetlen tárgyi érvek szólnak az egyesítés mellett, hogy kizártnak kell tartanunk, hogy bármily nemes érzésből eredő exclusív felekezeti pártszempont útját szeghetné ennek.

A nyolc új tanári villa 16 lakással a tanév folyamán elkészült a *Györgyi Dénes* építész tervei szerint. Azokba a tanárok legnagyobb része még januárban beköltözött. Ennek következtében a megürült kétemeletes volt tanári lakás átadatott eredeti hivatásának, átalakítottatott modern internátussá 125 egyetemi hallgató számára a *Györgyi Dénes* tervei szerint központi fűtéssel. Belső berendezését helybeli asztalosok készítették. Ez az ország legszebb és legegészségesebb fekvésű internátusa. Ez internátusnak hajléktalan professzori családok szenvedései adtak lételt. Legyen ebben a diákok lakozása békességes.

Az *egyetemi ifjúság szociális gondozását* szintén programomba vettem. Ennek megszervezése tárgyában *egységes új szabályzatot* alkotott az egyetemi Tanács. Ennek megerősítéséig a régi szervek működnek. Új *testnevelési szabályzat* is készült. Ezt az egyetemi Tanács életbe léptette addig is, míg megjön a miniszteriumtól a megerősítés.

Programmom egyik pontja *új gazdasági igazgatás életbe léptetése* a *Magyar Zoltán* memoranduma szerint. Ennek célja az, hogy a karok képviselőik által vegyenek részt az egyetem gazdasági ügyeinek intézésében. Egyetemi Tanácsunk megtette erre nézve a maga észrevételeit. A szabályzat a miniszteriumban elkészült. Kívánatos azonban, hogy az egyetemi Tanács, mint a legfelső egyetemi hatóság, mint az egyetem agyveleje folyton értesülve legyen a gazdasági bizottságban folyó munkáról. E kívánalomnak az új szabályzat nem tesz eleget. Módosítandó lesz.

Egyetemünk tanári testülete súlyos veszteségeket szenvedett. Meghalt iglói Szontagh Félix, az orvosi kar ny. r. tanára, a gyermekklinika mintaszerű berendezője, nagy ősöknek méltó utóda, a drága jó ember és barát, eredeti nyomokon járó tudós. Meghalt thurzóbányai Elischer Gyula, a Röntgen-intézet berendezője, az orvosi kar ny. r. tanára, a Röntgenológiának egyik úttörője hazánkban, a derült kedélyű ember. Mind a ketten az elszakított Felsőmagyarország szülőttei. Mindkettőjüket elkísérte egyetemi Tanácsunk a budapesti kerepesi temetőbe. Emléküket hálás kegyelettel őrizi egyetemünk. Nyugalomba ment Pokoly József a hittudományi kar ny. r. tanára, a magyar prot. egyházi irodalom jeles munkása, a Tisza István Tudományos Társaság egyetemi megalapítója és első elnöke, egyetemünk volt Rectora. Nyugalomba ment Kenézy Gyula az orvosi kar ny. r. tanára, egyetemünk volt Rectora, akinek az orvosi kar és a klinikai építkezések olyan sokat köszönhetnek. De gazdagodott is a tanártestület új erővel. Soó Rezsőt a növénytan ny. rk. tanárává, Fonet Bélát a Csiky József elhalálózása folytán megürült belgyógyászati tanszékre ny. r. tanárrá nevezték ki. Kreiker Aladár a természet jeles fiatal tanára, aki ny. rk. tanári minőségben több éven át nagy sikerrel működött ny. r. tanárrá lépett elő. Nizsalovszky Endrét a kereskedelmi és váltójog ny. r. tanárává, Verzár Gyulát a fül-orr- és gégeosztály c. ny. rk. tanárává nevezték ki. Pokoly József nyugalombavonulásával felsőházi tagsága megszűnván, erről a felsőház elnökét értesítettem azzal, hogy egyetemünk felsőházi képviselőjére Tóth Lajos felsőházi póttag behívandó a felsőház üléseire.

Magántanáraink száma héttel szaporodott. A jogi karon Szontagh Vilmos, az orvosi karon Keller Ferenc, Köntzey Ernő és Schmidt Lajos, a bölcsészeti karon Leidenfrost Gyula, Nyireő István és Vendl Mária szereztek magántanári képesítést. Végül örömmel jelentem, hogy a bölcsészeti karon Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter úrnak a tiszteletbeli rendes tanári cím adományoztatott.

Hallgatóink száma örvendetes emelkedést mutat. Az első félévben 1379, a másodikban 1307 hallgató iratkozott be. Vagyis az első félévben 188-val, a másodikban 168-al több, mint a múlt tanévben. Ebből a számból, fájdalom, csak nagyon keveset : 285-öt tudunk meglevő internátusainkban elhelyezni. *Az internátus-ügy szánalmasan fejletlen egyetemünkön.* A megnyitott új internátus csak 55-tel több diáknak nyújt helyet, mint előbbi helye a Tanítói Árvaház, amelyben átmenetileg leány-internátust létesít a Kultuszminiszter úr, amely egyelőre 30 leányhallgató számára nyílik meg. Tehát csak 85 hallgatóval többet tudunk most elhelyezni, mint a múlt tanévben. *Darkó Jenő* volt Rector szép akciója a városok országos szövetségének és a Kultuszminiszter úrnak egyenlő anyagi támogatásá-

val 100 ágyas új internátus létesítését tervezi. Kívánatos volna ennek mielőbbi létesítése és megnyitása, amikor is az összes internátusokban 470 hallgatónk lenne elhelyezve. Még mindig nagyon kevés hely ez a diáknyomor enyhítésére. Arra az esetre, *ha a kollégiumi könyvtár a nagyerdei egyetemi könyvtárban helyeztetik el, a Kultuszminiszter úr megígérte, hogy annak helyiségeit és az egyetem kivonulásával felszabaduló többi kollégiumi helyiségeket államsegéllyel átalakíttatja modern internátussá.* Aki az egyetemi ifjúság ügyét szíven viseli, az hálával és örömmel üdvözli ezt az akciót. Így már életképes lesz a Tisza István-egyetem és élni fog abban a Tisza István szelleme. A Mensa académicán, a kollégium konviktusában naponta átlag 305 hallgatónk étkezhetett. Vagyis hallgatóink legnagyobb része vagy másutt drágán étkezett, vagy nyomorgott, vagy városunktól és egyetemünktől távol volt kénytelen maradni. Az ifjúság szeretete köteleességünké teszi, hogy valósítsuk meg a Pallag bekapcsolását, a kollégiumi könyvtár kitelepítését és ezeknek következményeként az olcsó mensák és internátusok kiépítését. Ez mind szervesen összefüggő koncepció. Csak így lehet egyetemünket benépesíteni, virágzóvá tenni. Annnyival is inkább, mert ismét egy szomorú jelenségre kell itt a legnagyobb hangsúllyal rámutatnom. És ez *doctori szigorlataink csekély száma.* Tény az, hogy a nálunk végzett hallgatók egy jelentékeny része különösen a jogi karon, máshova távozik szigorlatozni. Rectori megnyitóbeszédemben rámutattam a jogi oktatás reformjának sürgősségére. És ha a mai rendkívül nehéz gazdasági viszonyok útját is állanák annak, hogy a kötelező leckelátogatás és a kötelező kollokvium rövidesen megvalósulhasson és ha a meg egyezés hiánya nem is engedné, hogy a mai tanulmányi és vizsgarend helyébe egy új és megfelelőbb léptettség életbe: legalább sürgősen megakadályozandó lenne az, hogy a hallgatók egy része vizsgálatait más egyetemen tehesse le. — Ez ugyanis legtöbbször nem komoly tudományos okokból, hanem abban a téves hiedelemben történik, mintha a szigorlatok letétele egy másik egyetemen könnyebb volna. A mai állapot ugyanis oda vezethet, hogy az egyik egyetem a másiknak merő előkészítő iskolája, ami kétségkívül nem egészséges állapot. Amint már rayonoztatott a hallgatóság egyetemenként, éppen úgy rayonozandók volnának a vizsgázók is egyetemenként. Mert csak logikus, hogy valaki ott vizsgáljék, ahol az előadásokat hallgatta.

Debrecen városa a mult tanévben fokozott mértékben sietett *alma materének segítségére.* Összesen 11,272 P segélyt adott hallgatóinknak.

Hallgatóink egészségi állapota most sem volt kedvező az ifjúsági betegségélyző adatai szerint. Ez is a diókjóléti intézmények fejletlen voltára vezethető vissza.

Örömmel állapítom meg, hogy a múlt tanévben *semmiféle rendezavarás* nem történt. Az oktatás zavartalanul folyt egész éven át.

A *kötelező testnevelés*, a céllövészeti gyakorlatok szintén folytak. A befolyt testnevelési járulékokat, sajnos, majdnem teljes egészében a sportház és a tennispályák építési költségeinek törlesztésére kellett fordítani. Sporteszközök, felszerelési cikkek javítására, beszerzésére nem volt megfelelő összeg. Előbb élőszóval, majd írásban megkerestem az Országos Testnevelési Tanácsot 16,000 P kiutalása iránt a jövő tanévre. Válasz még nem jött.

Kitüntetésben részesült *Darkó Jenő* ny. r. tanár, volt Rector, akit Kormányzó úr *Őfőméltósága* a II. osztályú magyar érdemkeresztel tüntetett ki, amit Kultuszminiszter úr évmeignyító ünnepünkön személyesen adott át neki.

Kormányzó úr Őfőméltóságának február 15-én személyesen tolmácsoltam kormányzóságának tizedik évfordulója alkalmából egyetemünk *hódoló üdvözlétét*. Az egyetem Tanácsa pedig február 28-án tartott rendkívüli díszüléséből írásban is üdvözölte őt és kifejezte háláját Neki, akit hősi eszményképül állítunk ifjaink elébe a vértanu Tisza István mellé. *Őfőméltósága* az üdvözlétet a kabinetiroda útján köszönte meg.

Páratlanul szép fekvésű egyetemünk nagyerdei művészi épületeit sok *bel- és külföldi látogató* szokta felkeresni. Első volt maga *Kultuszminiszterünk*. Ami még eddig nem történt, részvett évmeignyító istentiszteletünkön a Nagytemplomban és azt követő ünnepélyünkön. Ennek áldásai nem fognak elmaradni. November 26-án meglátogatta egyetemünk nagyerdei telepét *Giuliano Albino* olasz nemzetnevelésügyi miniszter *gróf Klebelsberg Kuno* kultuszminiszterrel, *Magyary Zoltán* miniszteri tanácsossal és olasz kíséretével együtt. Felmentünk a központi épület 40 méter magas ormára, ahonnan végig lehet tekinteni az őszi színekbe öltözött Nagyerdőn, a hajdúsági rónán és a központi épület hatalmas méretein. A klinikák megtekintése után az olasz Miniszter úr elragadtatással nyilatkozott a látotokról. *W. E. Beveridge* és *D. S. Cairns* hittudománykarunk skót díszdoctoraihoz áprilisban volt szerencsénk. Ők is felejtetetlen emlékekkel távoztak. Kultuszminiszterünk *Magyary Zoltán* kíséretében a Déri-múzeum megnyitása alkalmával ismét meglátogatta egyetemünket és alapos szemlét tartott a központi épület fölött. Kedves vendégeink voltak még *Gróf Teleki József* és *Balogh Jenő* ny. miniszter, a Magyar Tud. Akadémia főtitkára, akiknek szintén bemutattam a nagyerdei egyetemet, *Lammers* porosz közoktatási államtitkár, továbbá *krakkói* egyetemi tanárok és tanulók, *berlini* egyetemi hallgatók nagyobb csoportja, a *Nemzetközi Iparjogvédelmi Szövetség* budapesti kongresszusán résztvevő számos külföldi vendég és

a *Limnologiai Nemzetközi Kongresszus* tagjai. Köszönőleveleik elismeréssel nyilatkoznak a Tisza István-egyetemről.

A Debrecen város munificentiájából épülő *csillagvizsgáló* befejezéshez közeledik.

A speyeri birodalmi gyűlés 400 éves emlékére dec. 14-én *fényes ünnepély keretében avattuk fel a hittudományi kar honoris causa doctoraivá Antal Géza, Ravasz László* református püspököket, *Soltész Elemér* prot. táborig püspököt, *Stráner Vilmos* egyetemi tanárt. Ugyanakkor avattuk a jog- és államtudományi kar által honoris causa államtudományi doktorrá választott *Baltazár Dezső* református püspököt. A többi személyesen meg nem jelent honoris causa doctoroknak diplomáciai úton küldöttük el az oklevelet. Június 11-én avattuk honoris causa bölcsészettudórrá *Balogh Jenő* ny. igazságügyminisztert, akinek elévülhetetlen érdeme, hogy az egyetem a Nagyerdőre telepedett ki. *Becker Károly* volí porosz kultuszminiszter hittudományi honoris causa doktorrá avatását pedig *Varga Zsigmond* dékánnal együtt Szegeden végeztük a szegedi és pécsi egyetemek azonos avatásaival kapcsolatban.

A *Népszerű Főiskolai Tanfolyam* szép sikerrel tartotta meg őszi és tavaszi előadássorozatát és német, olasz, franciayelvi tanfolyamát. Áldásos újítás, hogy ez évben a munkások számára is tartott saját kérelmükre látogatott előadásokat a Munkásotthonban és a MÁV műhelyben.

Egyetemünk egyéb adatairól az Évkönyvben fogok beszámolni.

Köszönetet mondok az engem támogató egyetemi Tanácsnak. Mint papi ember természetesen ápolni igyekeztem a jó viszonyt a tudománykarok között, egyházam, az állam törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalma és a véderő között. A sok tanulság között az a legértékesebb, hogy ezen az úton lehet egyetemünket legbiztosabban fejleszteni. Mindenütt, mindenkor nyílt ajtókra és szívekre találtam a sorsintéző magas helyeken. A szívesség és jóakarát, amellyel fogadtak, messze felülmulta várakozásomat. Igazán gyönyörűséges és felejtethetetlen dolog volt övelük tárgyalni. Mindannyiszor eszembe jutott az Orániai Vilmos jelszava: „Nunc aut nunquam!” ...Mikor őket láttam szegény szerencsétlen hazánkért lankadatlanul fáradozni olyan bajok között, amiknek nem ők az okai: szintén az Orániai Vilmos szava jutott eszembe: „Nincs szükségem reményre a vállalkozáshoz, sem sikerre a kitartáshoz!” Ők bíznak Istenben: a Jóság mindent meghatározó és rendező hatalmában. Bízunk mi is. És bízunk a magyar Geniusz enormis suggestív erejében, ifjúi frissességében. A megfontolt államférfiak óvják meg ezt a Geniust a túlzásoktól. És támadjon mielőbb egészséges nemzeti irodalom, amely a nemzet-suggestiót a legértékesebb eszmével végezze el. ...Úgy, mint

száz évvel ezelőtt... Ezt az egyet még szeretném megérni. Ezzel a hő óhajtással veszek búcsút rectori elhívásomtól.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés !

A rectorválasztók ülése az 1930—31. tanév Rector Magnificusává *Dr. Szentpéteri Kun Béla* jog- és államtudományi ny. r. tanárt, a négy tudománykar pedig dékánokká *Dr. Kállay Kálmán*, *Dr. Teghze Gyula*, *Dr. Bodnár János*, *Dr. Milleker Rezső* ny. r. tanárokat választotta meg s e választásokat a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr megerősítette. Őket tehát tisztségeikbe szabályaink értelmében ezennel beiktatom, melegen üdvözlöm s a hatósági díszjelvények átadása mellett munkájukra Isten áldását kívánom !

ÜNNEPI BESZÉDEK.

**Szontagh Felix egyetemi ny. r. tanár ravatalánál
1929 november 8-án.**

„A Tisza István-Egyetem nevében búcsúzni jöttem. Egyetemünket egymás után érik a súlyos veszteségek. Szontagh Félix is távozik. Pedig mindenki marasztja őt. Csak néhány percig maradj még velünk, hogy kibuzogjuk Előtted, amit koporsódnál érzünk és tanulságokat merítsünk életedből. Nem közönséges emberi és orvosi értékek távoznak el innen Veled. Nagy ősöknek méltó utóda voltál. Az iglói Szontagh-család története 600 év óta összeforrt a magyar haza történetével. És a protestáns egyházzal is, amelynek mindig hű fiai voltatok. Egyik nemesebb lélek, mint a másik. A tudomány, művészet és a hit bajnokai egytől-egyig. Vértanui is, ha kell!... A nemes germán vér csörgedezik ereitekben. De a ti szíveteken áthaladva minden cseppje magyarrá válik és értéke sokkal felülhaladja az igaz gyöngyöket. Mennyit tudna erről beszélni az a hármás halom, mely nemes címeretekben van: a magas Tátra, amely látta ezt a történetet... Hű fiai vagytok a Szepességnek. Senki sem vetekedhetik veletek a hűségben. Ez legnagyobb erényetek. Azokban az iskola-padokban ültél Te is, amelyekben a Zrinyi Ilona férje Thököly Imre ült... Mint tudós is őstehetség voltál. Eredeti gondolkodó. Pfadfinder a javából. A tudomány pionnierja. És mégis szerény ember. Gentleman, akit megsértenénk, ha azt mondanók felőle, hogy hozzá az inkorrekttségnek árnyéka sem fér. Önzetlen őszinte, hű barát. Naív ember. A tudós nehéz fegyverzetében egy gyermeknek a lelke. Ezért a gyermekek barátja, a gyermekek orvosa. A legnagyobb ethikai kincs az ilyeneké. Ha olyanok nem lesztek, mint a gyermekek, nem mehettek be az Isten országába, mondja az evangélium szentje.

...Minő fejlődés a miceliumoktól Szontagh Félixig az aeonokon át!... Látjátok feleim szemetekkel mik vagyunk! Bizony por és hamu nem vagyunk. Mi többek vagyunk atomok

aggregatumánál. Mi Istenben élünk, mozgunk és vagyunk. Mi Isten lelkének templomai vagyunk. Erős várunk nekünk az Isten! Isten Veled!“

Szontagh Felix egyetemi ny. r. tanár sirjánál Budapesten 1929 november 9-én.

„A debreceni Tisza István-Tudományegyetem nevében, mint annak Rectora kívánok Neked csendes pihenést. Hazánk földjének három szent darabja dobban most feléd *Szontagh Félix*. Szülőfölded a Szepesség, amelyet őseid története megszentelt. A legmagyarabb város Debrecen... a Tisza István-Egyetem palotasorai a Nagyerdő csendjében, a Te gyermekklinikád, ahol mindenki szeretett. És itt, a Kerepesi temető, ahova pihenni térsz, ahol annyi nagy magyar ember pihen...

A Szepesség azt izeni, hogy a Magas-Tátra a mi szíveinkben van. A Nagyerdő tölgyfái dodonai jóslatokat susognak a magyar nemzet erejéről. A Kerepesi temető pedig azt mondja, hogy Te méltó vagy itt pihenni, mert mindenütt a magyarságnak szentelted életedet. Pihenj csendesen. Isten Veled!“

Giuliano Balbino olasz kultuszminiszter üdvözlése 1929 november 25-én.

„Signori eccellentissimi e chiarissimi! Giambattista Vico dice nel suo libro sibillino nei „Principi D’una Scienza Nuova“, che tutte le storie delle nazioni hanno loro sorgimenti, progressi, stati, decadenze e fini. Ha ragione. Ma io penso, la storia delle nazioni descrivere una linea ondeggiante. Le nazioni anche possono rinascere pel sorgimento della religiosità e moralità pella cultura e per giganteschi uomini. Ecco il concetto di Dante! Dall’ Inferno fino al Paradiso. Ma pel Purgatorio. Sempre per *crucem ad lucem*. Ecco l’Italia, la giovinezza nel rinascimento ed oggi! Evviva l’Italia di Mussolini! Evviva la cultura magnifica italiana. Evviva il rappresentatore della cultura italiana: Sua Eccellenza!“¹

¹ E beszédre az olasz Miniszter úr gyönyörű beszéddel válaszolt. Ő kétségkívül mestere a szónak. Kiemelte, hogy a magyar nemzetnek is giovinezszát biztosítanak ezeréves hagyományainak és kultúrájának értékei.

Honoris causa doctoravatás 1929 december 14-én.¹

*„Főtiszteletű Honoris Causa Doctor Urak!
Mélyen tisztelt Közönség!*

A történelemben fontos dolog az erőbeli állapot. Különösen az erkölcsi és anyagi erők küzdelme. A speyeri birodalmi gyűlésen három erő mérkőzött: a pápaság, a római szent birodalom és a protestantizmus. V. Károly császár vallásos ember volt. De a keresztyén vallást nem tudta másképp elképzelni, csak a pápaságon belül. Rokonszenves erkölcsi vonások is vannak benne. Adott szavát megtartja Lutherrel szemben. A pápai széken nyugodott akkor nemcsak az egyház, hanem az állam és a társadalom is. De mindenki óhajtotta az egyházi reformot. Mindenki érezte, hogy a világ újjászületni készül. Csak azt nem tudta Luther: micsoda hivatás vár reá. Annyit tudott, hogy közel áll a vérpadhoz az, aki e vajúdó világban a fáklyát feltartja majd. De a nagy emberek az örök igazság ajkai, akik az igazság halálától jobban félnek, mint a saját haláluktól és ez a szent félelem az ő bátorságuknak kiapadhatatlan forrása. És ez a bátorság a hegyeket elvitte helyeikről. A protestantizmus erősebb lett, mint a római-német császárság, amelynek ura a világ első grand seigneurje volt.

Magyar talajra átültetve a reformáció szintén harmadmagával állott a küzdőtéren: a török invázióval és a Habsburg dinasztiával. Mind a három egyszerre jelent meg Magyarországon. A reformáció lett itt is a legerősebb. A magyar nemzeti génius hősi volta összeolvadt a reformáció heroikus erényeivel és a protestantizmus a nemzeti génius csalhatatlan örököjének tudta magát. A magyar nemzet harcias lelkülete és szabadságvágya testvérként üdvözölte a reformációt. Erdély előállása, Magyarország három részre oszlása nemzeti szükségesség volt. Ez a háromfelé oszlás mentette meg a legközelebbi évszázadok veszélyeiből. Erdély lett a nemzeti génius őrzője: a Bethlen Gábor Erdélye. Ezt a feladatát a leghívebben töltötte be. Ma ez a feladat Csonka-Magyarországra vár. Nem véletlen az, hogy a nemzet nagy vértanúja Gesztről, az ország Kormányzója pedig Kenderesről áll elő. A génius Tiszántúltra mutat és itt is Debrecenre. És itt is a Tisza István-egyetemre, amely a négy százados fényes múltú kollégium folytatása. Debrecennek vállalnia kell Kolozsvár, Nagyenyed, Gyulafehérvár szerepét. Dicső szerep. De a fényes múlt jogot ad hozzá. Súlyos kötelesség. De csak a nemzet legjobb erőivel összefogva teljesíthető. Ime, ilyen erők állanak itt előttünk, akiknek talentumaira szükségünk van. Őseink „atlantea virtute“ alapították meg itt a reformációt. Atlászi erőkre és erényekre van ma szükség, hogy

¹ Lásd a 26-ik lapot.

fenntartsuk azt a nemzettel együtt. Ilyen erőkkkel, ilyen kötelességre kötünk ma szövetséget. Főtiszteletű Urak! Önök fogadalmat tettek, hogy ezt az egyetemet meg fogják védeni. Fegyverök: az imádság. Semmi sem hasonlítható ehhez. A fény egy másodperc alatt tízszer futhatná körül a földet. A világmindenségben az Andromeda-csillagköd távolsága félmillió fényév. Félmillió év kell a fénynek, míg onnan ideér. Az Andromeda-ködöt olyannak látjuk, amilyen félmillió év előtt volt. Az imádság pedig egy pillanat alatt átrepül az Univerzumon. Mikor veszedelem van, segítség pedig sehol sincs, az imádság angyalok hadseregét szólítja harcra. A haldokló ágya szalmáját mennyországgá változtatja át. A koporsónál Isten jelenlétét látni, nem haladja meg erejét. A nemzet sötét jövőjét bevilágítja. Még a pesszimista hindu is az imádságban: Brahmában oldja fel a reménytelen Nirvánát. Főtiszteletű Urak! Imádkozzanak érettünk! Az apostol mondja: mikor gyöngé vagyok, akkor vagyok erős. Isten erőtenger, akit a föld és az egeknek egei be nem foghatnak. Ha vele összekapcsolódunk, magasabb gondolkodásra, érzelmre, akarásra és cselekvésre emelkedünk. Mert a jó cselekvése: teremtő, művészi, szép cselekvés. És a legmagasabb eszmék szerint alakított élet, a legmagasabb műremek. Imádkozzanak érettünk, hogy Tisza István egyeteme ilyen legyen, a mi gyöngeségünk is erő legyen, hogy a dicsőség egyedül Istené legyen. Ezért adjuk át most ezeket az okleveleket *Antal Géza, Ravasz László, Soltész Elemér, Stráner Vilmos* és *Baltazár Dezső* atyánkfiaiának az Úr Jézus Krisztushan.“

Elischer Gyula egyetemi ny. r. tanár ravatalánál 1929 december 19-én.

„Gyászoló Gyülekezet!

A Tisza István-egyetem nevében, mint annak Rectora, ismét temetni jöttem ide. A nagyerdei világszép klinikák és laboratóriumok egymásután árván maradnak. És megrendül a mi szívünk, mint megrendülnek az erdő fái a vihar előtt. *Szontagh Félix* után Felső-Magyarország másik jeles fiát, *thurzóbányai Elischer Gyulát* siratjuk.

A Röntgenológiának egyik úttörője levén hazánkban, a járatlan út töviseit éreznie kellett. Töviskoszorú fonódott homlokára. De a töviskoszorú babérmagjának.

A Röntgensugár egyik alkatrésze annak a fénynek, amit az Isten szava árasztott amaz őskézdetben az ősvizek fölött, amelyekben, mint sötét koporsóban az őskhaosz feküdt. Isteni kijelentés hát a Röntgensugár is, amit felfedezője olyan szerényen

és olyan inspiráltan nevezett X-sugárnak, mert minden kijelentés, minden felfedezés hátterében új, meg új probléma, új, meg új mysterium jelentkezik . . . Gyönyörűség a tudósnak, dicsőség az Istennek, remény az embernek. Mert ahol ember van, ott fizikai és erkölcsi betegség is van. De laboratórium is van és templom is van. És az emberiség sorsa ezen a két szent helyen dől el. Nemcsak a mi fizikumunk, de erkölcsi világrendünk is tragikus. Valami ősbetegségben szenved mind a kettő. A nagy vallásos geniusok vetítik reá az isteni kijelentés X-sugarát. Az utólérhetetlen és feltétlen megbízható X-sugár : Krisztus. Minden ember álarcot visel velünk szemben, egyedül Ő nem. Az Ő diagnózis és gyógyítása tökéletes. Karácsonyi evangéliuma ez : „Dicsőség a magasságban az Istennek, békesség a földön és az emberekhez jóakarattal.“ Milyen békesség azt tudni, hogy Isten olyan, mint Krisztus. Jóakarattal intézi sorsunkat, még akkor is, mikor szenvedünk. Sőt akkor van hozzánk legközelebb. Jóakarattal ítél meg minket és számot ad nekünk egykor szenvedéseink felől. És ez az Istennek legnagyobb dicsősége.

A töviskoszorú most az özvegy fejére száll. De Krisztus jól ismeri azt a koszorút. Mikor szeretünk és szenvedünk, nem kisebbhez, magához az Isten fiához vagyunk hasonlatosak. Minden szenvedés kijelentés. Minél nagyobb : annál hatalmasabb. Fogjuk meg hát a Krisztus kezét és úgy haladjunk a korszak után a viszontlátásig.“

Soó Rezső egyetemi ny. rk. tanár eskütételekor 1930 január 10-én.

„Kedves Kartárs Úr! Örömmel üdvözlöm Önt a Tisza István-Egyetem kötelékében, mint a Növénytan bájos tudományának ifjú munkását. A növények földanyánk szelíd leányai. Ugyanaz a nagy élet hullámozgatja át rajtuk, mint mirajtunk, És mert szakadatlanul meghalnak, mint mi, szakadatlanul élnek. Ki tudja, mit éreznek a közben? Ki tudja, minémű lélek van ő bennök? Erőt, egészséget kívánok Önnek szép tudománya műveléséhez, ahol még annyi a mysterium. A Meliusz Péter Herbariuma, a Földi János Magyar Fűvésztudománya a Diószegi és Fazekas korszakalkotó Debreceni Magyar Fűvészkönyve után most ismét új korszak nyílik meg a debreceni botanika történetében. És ezt a korszakot Ön van hivatva megnyitni. Sok energia, sok tanulmány, ötlet, intuitio és türelem kell ehhez. De előtte van az egész élet. Mi szeretettel fogjuk támogatni és fényes sikereket kívánunk Önnek!“

Fornet Béla egyetemi ny. r. tanár eskütételekor 1930 február 1-én.

„Kedves Kartárs Úr! A *Csiky József* halálával megüresedett belgyógyászati tanszéken örömmel üdvözlöm Önt. A tudósok meghalnak, de a tudomány nem hal meg. Sőt fejlődik és megifjodik szakadatlanul. Kivált a Belgyógyászat. Az emberi test mikroszkopikus csodái végére mehetetlenek épúgy, mint a világegyetem csodái. Együtt mélység és magasság. Sőt az ember nagyobb csoda, mint a világegyetem, amely maga is az emberben ébred öntudatra: az emberi koponyában, az emberi agyvelőben. Micsoda mozgófényképek vitorláznak át ennek tekervényeiben . . . És hol vannak ezek a halál után? . . . Örök ifjú marad minden tudomány, amely az ember belső világával foglalkozik. Az ember belsejének csodáit tökéletesen ösmerte a tökéletes orvos: Krisztus. Ösmeretét ebben foglalta össze: „Az Isten országa tibennetek van.” Tehát az emberben mélyebb dolgok is vannak, mint a fizikai csodák. Itt vannak a legvégső, legnagyobb, örök értékek, amelyekért létezik a test és a világegyetem. És ezekre az örök értékekre kell irányoznia tekintetét az orvosnak, aki Krisztushoz akar hasonlítani. Mennyi ember helyezi majd Önben reményét. És méltán. Hiszen testünk köt össze minket nemcsak az örök értékekkel, hanem a világegyetemmel is. Testünk az a hajlék, amelyben lelkünk tető alá kerül e földön. Drága kincs az. Isten adjon erőt, egészséget Önnek szép tudománya műveléséhez és kedves betegeink gyógyításához. A Krisztus lelke vezesse a szenvedések országában: az Isten iskolájában, ahol boldogok, akik sírnak, ahol édes a gyógyulás, de még édesebb a gyógyítás. A Krisztus lelke szentelje meg kezét, száját és szívét!”

A Kormányzó üdvözlése az Egyetemi Tanács 1930 február 28-iki üléséből.

Főméltóságú Kormányzó Úr!

A vértanú Tisza Istvánról nevezett egyetem Tanácsa hódoló üdvözlését küldi Főméltóságodnak, kormányzósága 10-ik évfordulóján, midőn a nemzet szeretete veszi körül. Istené legyen a dicsőség ezért a tíz évért. Vérében eltapodva találta Főméltóságod nemzetünket, mint egy elevenholtat, akit senki meg nem szánt, midőn ezeréves életének legmegrendítőbb eseményét, a megcsonkítást kellett átélnie a világtregédia után.

De vallásunk szép hite szerint a szegények és nyomorultak az Isten védelme alatt állanak. Az Úr az erkölcsi világrend őre, ítéli a népeket, bármit tegyenek is. A mi paizsunk Istennél van. Semmi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy mikor nemzetünk élete forgott kockán, Főméltóságodat tette Isten Ő szent felsége nemzetünk fejévé. Főméltóságod tiszta látásával, bámulatos akaraterével, nemes lelkével mint Istennek angyala meg tudta különböztetni a jót és gonoszt, midőn a ködnyomta elmék nem leltek tanácsot sem égen, sem földön. És midőn fegyver előtt kietlenben mentettük szegény fejünket; midőn életünket kezünkben hordoztuk; midőn hazánk fiai egymás között visszat vonának; semmi becsülete sem volt a vallásnak, a hitnek, a családnak, a hazának, a jó erkölcsöknek, az igazi műveltségnek; midőn porba hullott a mi koronánk és halálunkat lesték a többi nemzetek: Főméltóságod Isten nevében, mint az Isten katonája jelent meg a khaosz sötétségében és a halálnál is rosszabb anarchiától megszabadított minket: a sátáni erőket megfékezte; helyreállított mindent, ami szép, jó és igaz; az alélt nemzetbe lehelte a feltámasztó erőt: a saját lelkének honszerelmét és szeretetreméltó egyéniségével megnyerte az egymás ellen törő pártos lelkeket; elhárította rólunk a végveszedelmet; visszaadta nemzetünknek az életreményt és a becsületet. A haza atyja lett. Oltalom a zivatar ellen. Legdrágább kincsünknek: nemzeti nyelvünknek és kultúránknak igaz őre, egyetemünk mind a négy karának legnagyobb dísze. Mint a Krisztus hú vitéze, a dolgok létalapját, valódi rendjét: az örök értékeket törekszik feltárni életében az emberiségnek mostani összevisszazavart dolgai és tévutai közepette. „Azok a munkák, amelyeket cselekszik, bizonyosságot tesznek róla, hogy az Isten küldötte.“ Élete egy felsőbb világot sejtet velünk. Nem tudjuk meghálálni azt, amit velünk cselekedett. Nem adhatunk Főméltóságodnak olyan jót, ami fölrerne azzal a jóval, amivel bír. Mert aki egy nemzetet megmentett, az örök üdvösséget hordozza szívében, annak neve sohasem fog eltűnni a nemzet emlékezetéből. Mi egyebet nem tehetünk, mint eszményképül állítjuk ifjaink elébe Főméltóságodat és imádkozunk érte a Legmagasabbhoz. Legyen áldott élete. Legyen áldott családja. Legyen boldog abban a gondolatban, hogy tervei vannak Istennek azzal a nemzettel, amelyiknek ilyen Kormányzót adott.

A debreceni Tisza István-Tudományegyetem Tanácsának 1930 február 28-án tartott rendkívüli díszüléséből hódoló tisztelettel az Egyetem Tanácsa s annak nevében

Csánki Benjámín s. k.,
e. i. Rector.

W. E. Beveridge és D. S. Cairns üdvözlése 1930 április 28-án.

„In the name of the Royal Hungarian Tisza István-University I greet You heartily and thank You for Your kind visiting our institutions.

Very Reverend Doctors honoris causa of our university! You will see a shipwreck in our country. You will observe the remains of old greatness and last efforts of the present generation. You here will see a champion-nation, the shield of christianism against barbarity of the Orient: therefore a martyr nation, martyr people. „These are they which came out of great tribulation and have washed their robes, and made them white in the blood of the Lamb“. And the first martyr is Stephen Tisza. But „máginni al Elóhim!“ Our shield is by God. The Lord shall judge the people, according to righteousness and according to our integrity. We appeal to God! And we know, that blessings are in the guise of disasters... Very Reverend Doctors! You bring this hope. Blessed, that came in the name of the Lord!“¹

Rectori megnyitó beszéd a Tisza István-émlék- ünnepélyen 1930 április 29-én.

Mélyen Tisztelt Közönség!

Az erkölcsileg kifogástalan cselekedetek a legnagyobb értékek és a legszebb jelenetek a világon. Tiszteletet parancsolnak. Keveset látunk ilyeneket. Kant kételkedik is, hogy volnának ilyenek. De vágyunk az olyan lélek után, aki ilyeneket is tud végbe vinni. Szomjúhozzuk Őt. Szeretnénk mindig együtt lenni vele. És ha már ez nem lehet, emléknapot szentelünk neki. Ez a Tisza-émlékünnepély eredete. Tisza István ilyen lélek. Nem mondom, hogy *volt*, mert ma is *van*. Sőt a *van* szó is kevés az ilyen érték kifejezésére. Felül áll a téren és időn. Mint a Jungfrau fényes, fehér, komoly csúcsa némán tekint le ránk a magasságból. És mégis mindig tud valami újat mondani nekünk. Az apostol szerint: „még holta után is beszél“, mint az első vértanu: Ábel. Vágyunk felemelkedni hozzá. De ez a legkomolyabb

¹ Beveridge magyarul, Cairns angolul köszönte meg az üdvözlést megható szavakban. Cairns kiemelte, hogy a magyar nemzetre még nagy jövő vár, mert kell, hogy a népek az igazság útjára térjenek, hiszen erős nemzetet nem lehet örökre elnyomni. Már pedig a magyar nemzetnek nagy múltja van s benne nagy erők szunnyadnak.

magunkbaszállásra és erkölcsi erőink összeszedésére hív minket. Minden Tisza-émlékünnep felett felhők boronganak: a tragédia felhői, amelyekben villámok és mennydörgések születnek. A keresztfa felhői. A nap meghomályosodott, a föld megrendült és a kősziklák megrepedtek a keresztfa körül. A Tisza István halálakor is ez történt a mi szemünk láttára. Napfogyatkozás lett a Kárpátoktól az Adriáig. Mintha valami égi csoda leszakította volna a napot és köröskörül a Kárpátokat és a tengert. És mi úgy érezzük magunkat, mint első szüleink, mikor

GRÓF TISZA ISTVÁN SZOBRA.

pedig annak sarkát mardosod.“ A szabadulásnak, a váltáságnak ez a protoevangeliuma a legmélyebb kijelentés és mindent magában foglal, ami ezután történt és történni fog velünk. „Az üdvösség történetének törvénye az, hogy az isteni kegyelemnek és a sötétségnek birodalmai csak lassanként és kölcsönös egymásra hatásban leplezik le egymást.“¹ És ez minden tragikum magyarázata. Minden tragikus hős vagy az Isten országának, vagy a sötétség birodalmának a hőse. Mert a Sátán hőse gyakran elváltoztatja magát a világosságnak angyalává.

kiúzták őket a kérébök az Éden kertből. Mióta történelmet írnak, felfordult világrendet írnak. A szentkönyv azonban rámutat ennek az okára is. A bűn ép oly hyparchologikus dolog, mint az erkölcsi törvény és az ember felelőssége. Ezeknek első összecsapása óta mindig az első történet ismétlődik... az ember szégyenére. De mindig megnyilatkozik az Isten irgalma is. Mikor az Isten az embert bünteti, mindig előre bocsátja az irgalom szavát, mint az elveszett Édenben, midőn a Sátánra kimondja az ítéletet eképpen: „Az aszszonynak magva neked fejedre tapos, te

¹ Franz Delitzsch. Neuer Kommentar ü. d. Genesis. 1887. 98. lap.

Elbukik mindegyik. De Isten hőse bukva is győz. A sötétség hőisének lelkébe pedig az utolsó órában utat találnak Isten országának igaz sugárai. Tisza István az Isten katonája, az önmegtagadás tragikus hőse. A magyar Nagypéntek Parsifalja, aki megérezte a keresztfa mysteriumát. És Ő azt izeni nekünk, hogy csak a bűnbánatban megtisztult ember lehet boldog. Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak. Ezzel egyetemünk Tisza István emlékünnepejét megnyitom. Felkérem *Dr. szentpéteri Kun Béla* professzor urat értekezésének előadására.

Gróf Degenfeld Pál üdvözlése 1930 június 11-én.

„Méltóságos gróf! Egyházkerületi Főgondnok úr! Mint a Tisza István-Egyetem Rectora, annak üdvözetét hozom. A családi hagyományok minden nemes lelkű ember előtt szentek és kötelezők. Hogyne volnának azok olyan családban, mint a Degenfeld-Schomberg-család, amely életét századok óta az egyháznak és az iskolának szentelte. Ez a feladat sohasem volt könnyű. Ezért kellett ilyen kimagasló emberek az egyház és iskola jogainak védelmére.

A dicsőült József gróf pedig egyetemünk egyik alapítója, mert az Ő közreműködésével kelt életre egyetemünk, amely a Tisza István nagy nevééről neveztetik. Ilyen nevek aegise alatt egyetemünk bizonyos drága helyet foglal el a Méltóságod szívében.

Legyen áldott minden lépése, amit egyháza, a debreceni kollégium és a mi egyetemünk felvirágzásáért tesz. Mert nehéz helyzetben van most mindegyik. És vannak igen nehéz, közös függő kérdéseink is, amelyek a leggyakorlottabb közéleti emberek erejét is próbára teszik, amelyeknek helyes megoldása azonban nem lehetetlen, de mindenesetre szükséges éppen most ezen a gyűlésen.

De magán az egyetemen is vannak olyan távoli időkre kiható valláserkölcsei és gazdaságpolitikai kezdeményezések, amelyek Debrecen várost, a debreceni református egyház, az egész Nagy Magyar Alföld, sőt a nemzet jövődjét mélyen érintik és áldásosan fogják befolyásolni. Az egyházkerületnek és Méltóságodnak támogatását vagyok bátor kérni ezekhez!... Semmi kétségem, hogy ez a támogatás meglesz és Méltóságod tehetségeinek teljes fegyverzetében segítségünkre jön ebben a küzdelemben. Az Isten adjon erőt, egészséget és fényes sikereket Méltóságodnak!”

Honoris causa doctoravatás 1930 június 11-én.

„Nagyméltóságú Honoris Causa Doctor Úr!
Mélyen Tisztelt Közönség!

Ezt a doctoravató ünnepélyt igazság szerint a Nagyerdőn, a magyar Alföld legszebb pontján kellett volna megtartani. Azok között a szent fák között, amelyeknek eredete a nemzeti ősidők homályába nyúlik vissza. Abban az óriási templomban, amelynek élő oszlopai a roppant tölgyfák. Ezek védik a várost a sivár homok és a tuberculosis miriád tábora ellen. A nemzeti ősellenség táborát erősíti az, aki ezekből a szent oszlopokból csak egyet is kivág. Nemzeti park az, vagy annak kellene lenni. Őseink gondolkodásának nemes levele az.

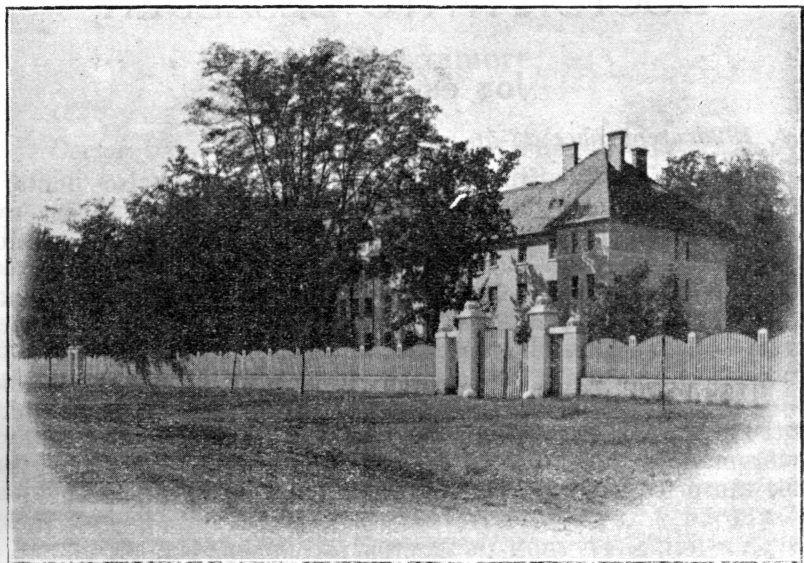
A nemzet örök dicsősége Arany János, itt szötte álmait a tölgyek alatt a hunok és magyarok dicsőségéről, ami a világ fáján van megírva, itt találkozott az idő vén fájával, amelynek hulló leveleiről Ő sibilla-jóslatokat olvasott.

Így van ezzel minden nagy lélek. A világ leggeniálisabb nemzetének az ókori görögnek a dodonai berek dörgi az oraculumokat. Ezékiel a nemzeti nagyság világhatalmát felhőkig érő fának látja, amelynek ágain fészket csinál minden égi madár és árnyékában lakik minde.íféle nép. (Ez. 31.) Az Apokalypsis prófétai látomása szerint az ítélet napján az égi fának gyümölcssei a csillagok lehullanak és az ég, mint a papírtekeres összegöngyöltetik. (Jel. 6, 13.) Jehova a Móreh tölgyesében jelenik meg először Ábrahámnak (Gen. 12.) és a szent Clio, — midőn vágyakozva tekint az égre, irónádjával leírja a leírhatatlant: az Édenkertet és benne az életfáját és, mint a gyermek, alázaatosan borul le, midőn meghallja Jehova Elóhim szavát, aki az est szellőjében a kertben jár vala. (Gen. 2, 9. 3, 8.) A Mózes lánglelkének a csipkebokor lángjaiból csapódik arcába a Malakh Jahve beszéde: „Olld le a te saruidat lábaidról, mert a hely, ahol állasz, szent föld.“ (Ex. 3.)

Az Isten lelke járt a Nagyerdő fái között is, akkor, midőn megszületett az a gondolat, hogy a debreceni egyetem világ-szép palotasorai ott emelkedjenek ki a földből. És legyen áldott az a férfiú, akinek Isten sugallta ezeket a szent gondolatokat. Legyen áldott az a szív, amelyet az Isten lelke így megszentelt. Legyen áldott az az elme, amelyet Isten az Ő gondolatainak tolmácsául választott.

Ez üdülő helyen kedves betegeink fájdalmai, kétségei, félelmei változnak reménységgé, örömmé. Legyen ez a magyar egészségügynek erős vára. A nemzeti Génius első szülöttje, a nemzeti Kultúra vonuljon be mielőbb a tiszántúli országrész szentek-szentébe: a Tisza István egyetemének központi épüle-

tébe. Legyen ez a kultúra a hitben, a jogban és a bölcsességben néporvos: néppsychiater. Tekintsen Nyugat felé, a Genesis jóslatához híven, mely szerint a világ lassanként Keletről Nyugat felé fejlődik és az uralom Semről Jáfetre megy át. De soha ne felejtse keleti eredetét. Legyen a nemzeti nagyság fája. Legyenek a magyar ifjak testben, lélekben épek e helyen. Legyen a nagyerdei Egyetem a mai pogány romlottság hullámainál vert sziget, ragyogó Pharos a borzasztó sötétség közepette, ahol

TISZA ISTVÁN-INTERNÁTUS A NAGYERDŐN.

meztörök a Molokh és Astarte kultusza. Legyen otthon benne az élet fája: Krisztus. Ő járjon az est szellőjében a tölgyek, a bokrok között. Oldja le saruit Ő előtte minden bölc, minden művész, minden írástudó. Ő oltalmazza meg ezt az új Édent minden vész ellen, amit a világhatalmak: a Pilátusok, Heródesek tanácskoznak az Úr ellen és az ő Felkentje ellen.

Az Ő nevében adom át ezt a honoris causa doctori oklevelet *Balogh Jenőnek*, aki az Ő eszköze volt a nemzeti Kultúrának ebben a sorsdöntő történetében.“

DOCTORAVATÓ BESZÉDEK.

Jog és törvény.

1929 szeptember 28-án :

Doctor Urak ! Ebben az iskolai évben az első doctor-avatás ez. És éppen jogi doctorok avatása. A jog és a törvény a gyengék védelme az erőszak ellenében, a szabadság és a rend védelme az anarkhia hétfejű sárkánya ellenében és a nemzet védelme mindennemű elnyomatás ellenében. Nemzetünket ma is elnyomva tartja az ellenség túlereje. Itthon bekerítettek, győztes gazdasági problémák elé állítottak bennünket. Az erőszakos határokon túl pedig elszakított véreink millióit tartják rabigában. Nincs más védelmünk, mint ezeréves kultúránk, a tiszta erkölcs és ezeknek védelme : az ezeréves alkotmány, a törvény és a jog. Arra kérem egyetemünk új doctorait, legye-
nek tántoríthatatlan őrei ezeknek a mi drága kincseinknek.

A nemzeti gyász.

1929 október 5-én :

Doctor Urak és Hölgyek ! Október 6-ika gyásznapi nemze-
tünk történetében. Szabadságharcunk hősei a nemzet vértanúivá lettek e napon. Inkább életükről mondtak le, mint a nemzetről. Vesztőhelyre léptek, de megmaradtak magyaroknak. Halálukkal megpecsételték ügyük igazságát. Nem győz az a szent ügy, amelynek vértanúi nincsenek. A vértanúk ügye térdre roszakasztja még a tarsusi Saulokat is, hogy imádságra kulcsolódjanak a vértől csepegő kezek. Ma nem kíván tőlünk annyit a nemzet, mint a vértanuktól. De a siralom völgye az, amin át kell mennünk, ahol meglehet elapad a víz is előlünk. Számum zúgott el felettünk és sivár homokkal takart el minden járt utat. Vízet és oázist keresünk...! ...Ifjú doctorok ! ...Az önök lelke az oázis..., a magyar jövő ! Isten őrizzen, hogy ez a reményünk fata morgana legyen. És nem lesz az,

ha dolgozunk. A munka élet, a munkátlanság halál. A munka vigasz. A tétlenség kétségbeesés. A nemzet nehéz, küzdelmes életet, erőfeszítést vár ma Önöktől. Jól jegyezzük meg! Életet kér és nem halált. Egész életet kér. Sursum corda! Ezeréves nemzetünkben bízva haladjanak azon a száraz völgyön, dolgozva, verejtékezve, áldozva azért a kincsért. Az ilyen élet kincs még Isten szemében is. Mert szentebb ügy nincs, mint a nemzet élete.

Debrecen címere.

1929 október hó 12-én :

Doctor Urak! Debrecen város címerében egy kitárt könyvön áll a bárány, amely zászlót tart, a zászlón kereszt van. A bárány fölött lángok között a napbanéző Phönix madár. Plinius elbeszélése szerint, midőn a Phönix 500 éves lett, illatos máglyát készít magának s azon elégeti és újra nemzi magát. Ezért a feltámadás jelképe az egyiptomi vallásban. Az ember is megég a megpróbáltatások tüzeiben. Boldog, aki ezekből a lángokból új életre kél. Ez az ó-ember temetése, az új-ember születése. A történelem tanúsága szerint Phönix-nép az, amelyhez mi tartozunk. Koronként lángok között kell újjászületnie. Ezek a lángok emésztenek most minket. Emésszenek meg mindent, ami gátolja feltámadásunkat. Hiszen a feltámadás és az élet tiszta szívet kíván. A tiszta szívűeken keresztül-gázol az élet. És mégis övék a hétpecsétés jövő. A bárány és a kereszt összetartoznak. A hétpecsétés könyvet felnyitni egyedül a Bárány méltó, akiben elrejtettek a bölcsességnek minden kincsei. Tiszta a szív csak a szeretetben lehet. A szeretet élet, a gyűlölet halál. A szeretet világosság, a gyűlölet örök éjszaka!... *Doctor Urak!* Debrecent annak a címernek a szelleme tette nagygyá. Ne felejtsek el Debrecen város címerét!

A sphinx.

1929 október hó 19-én :

Doctor Urak! Az ókori sphinx talányokat adott fel az utasoknak és elpusztította azokat, akik nem tudták megfejteni. Mindnyájan találkozzunk egyszer életünk talányával, amit nekünk és nem másoknak kell megfejteni. Ez a talány így szól: mi a boldogság? Már Terentius szerint is nagyon sokféleképpen lehet ezt megfejteni. Utilitarius századunkban azt hiszik, hogy a boldogság: a pénz. Pedig a pénzsomj abban az arányban nő,

amint az ember oltani törekszik azt. A Mammon a legkegyetlenebb és legszégyenletesebb zsarnok, amely láncokba ver. Példa rá a mai Európa. A Mammon vitte háborúba. És most Amerika lábai előtt hever. Ennél szégyenletesebb rabszolgaságot nem látott még a világ!... Talán a *hírnév*: a boldogság?... A valóság az, hogy a dicsőséget keresni annyi, mint futni a boldogságtól. A nagyravágyót még a fősvénynél is jobban marcangolja a legönzőbb vágy, hogy maga legyen a piedestalon. Viktor Hugo a dicsőséggel jóllakva halt meg és azt mondta az egészre: „Mennyi lárma a fölszínen és... néhány lányira a föld alatt mély csend.“ A dicsőség csak a lángelmék osztályrésze és azoké is nagyon sokszor csak a halál után. Minő ironia!... Mint madame de Stael mondja: „Ragyogó gyász!“ Hát a *családi érzelmek*?... Ezek valóban szent örömök!!... — De mennyi árnyék a képen!... Az elválások, a betegségek, a fájdalmak, a gyász!... Szeretni annyi, mint élni, de szeretni, annyi, mint szenvedni... És mondhatjuk-e boldogságnak a stoikus *ataraxiát*?..., a szív érzéketlenségét?... Az érzéketlen ember nem ember, hanem szörny. A mostani világrendhez hozzátartoznak a szenvedések. Ha a telepathia csodája megadná nekünk, hogy egy pillanatra láthassuk a földünkön e percben elszenvedett fájdalmak összegét: ez a perc megölné minket.

Doctor Urak! Boldogság csak az Istenben van. „*Cor nostrum inquietum est, donec requiescat in Te!*“

Reformáció.

1929 október hó 26-án:

Doctor Úr! Nehány nap mulva itt lesz október 31-ike: a reformáció évfordulója. A reformáción épült fel Anglia, Észak-amerika, Németország, Németalföld és Svájc kultúrája, erkölce és állama. Minő alkotások ezek. Anglia világbirodalom, amilyen még nem volt a történelemben. Északamerika kezd túltenni az egykori anyaországon. Németország az emberi gondolkodás és tudomány vezére. Németalföld az erény hazája. Svájc a szabadság földje. Balsorstól tépett szegény hazánkban a reformáció erőteljes népoktatást, magas színvonalú főiskolákat szült és nemzeti fejedelemséget alkotott, amely megmentette a magyarságot, midőn két hatalmas császárság össze akarta azt roppantani. Mind a két császárság megszűnt. A magyarság azonban él, de roppant vérveszteséget szenvedett. Él a magyar népoktatás és élnek a főiskolák. Közülök a debreceni világhírű főiskola egész sereg kiváló embert, sorsdöntő nagy embereket

is adott a nemzetnek : Arany Jánost, Tisza Kálmánt, Tisza Istvánt, Horthy Miklóst. Volt idő, midőn a magyar tudomány központja Debrecen volt. Méltán emelkedett egyetemi rangra. Méltán lesz a nagygyerdei egyetem arányaira, szépségére nézve páratlan a magyar egyetemek között. Legyen hű az ősök nagy hagyományaihoz. Mert nagyságának ez az alapja a múltban, jelenben és a jövőben. Doctor Úr ! Legyen hű a debreceni egyetem szelleméhez !

Tisza István.

1929 november hó 16-án :

Doctor Urak ! November elején volt a Tisza István temetésének évfordulója, amikor egyetemünk nevében koszorút helyeztem a nagy halott sírjára.

A Tiszák sírboltját a magyar Kanaán : a Sárrét övezi. Nekem ez a legkedvesebb magyar táj. Határtalan róna, ahol az embernek szárnyai nőnek. Azonnal átlátszó és egyszerű, mint minden remekmű. Komoly fekete föld, amely azonban zöld vetéstábláival reménykedni tanít, mint az Apokalypsis smaragdszivárványa. És nyájasan biztat a ráboruló derült őszi ég kék mennyezete. Mindenütt Istenhez vagyunk közel... A nyitott sírboltban is, amelynek homlokán ez az egy szó áll : Feltámadunk !

Akik odalent pihennek, mindnyájan őszintén hitték ezt. Erről tesz tanubizonyságot a geszti templom, ahol a szószékkel szemben a két családi padban két nagy államférfi családostul együtt vasárnaponként áhítatosan figyelt az Isten ígéjére... Csak itt találtak felülmulthatatlan erőforrást. Mert erre szükségük volt. Hiszen ők a magyarságnak mind ez ideig megoldhatatlan problémájával küzdöttek nappali töprengéseikben, éjjeli álmaikban. Látták, hogy nincsen ilyen sorsa egy nemzetnek sem Európa lehetetlen és valótlán viszonyai között... A szent Ilion sorsa ez a többi népek között !... Hiába keresték a mentő kezét. Útött az óra. Hektornak ki kellett szállani a végső küzdelemre egész fegyverben. És a bős Akhilles harci szekerehez kötve meghurcolta a porban a dicső bajnok drága fejét holta után. És azóta ardet Ukalegon...

Óh Doctor Urak ! Ne tápláljuk a romboló tüzvészt, mint akiknek nincs mit remélni. Hanem a romokat építsük. Becsüljük meg a porba sújtott nemzetet és a nemzeti hőrosz emlékét. Tanuljunk Tőle dolgozni, küzdeni, bízni, imádkozni és hűnek lenni mindhalálíg, bármí történnék is. És akkor van okunk várni és remélni.

Tudomány, művészet és vallás a nemzet lelke.

1929 november hó 23-án :

Doctor Urak! A 15-ik század végén Olaszország fel volt darabolva. Az Italia unita ed integra az álmok világában élt csupán. És az igaz hazafiak szívében. Az egységes olasz nyelv azonban a maga páratlan szépségében megszületett már jóval azelőtt a Dante lantján... Ebben a szomorú időben emelte fel szavát Firenzében Savonarola. Hazája iránt égő szeretettől lelkesítve ismerte az olasz társadalom minden bűnét és nyomorát és prédikálta a büntetéseket. Hirdette hogy az idegen hatalmak betörései üdvös és szükséges megpróbáltatások. „Itáliának — úgymond — meg kell halni. Keresztre kell magát feszítenie az Alpoktól Calabriáig. Kérnie kell oldalába az idegen katonák lándzsadöféseit. Minél nagyobb készséggel fog leszállani az üdvös halálba, annál gyorsabb lesz feltámadása.“ Mintegy próféta látomásban Krisztust magát beszélte a keresztfán: „Óh Italia! nem voltam-é elég irgalmas oly sokáig várakozni rád!“... Mirandolai Picus beszéli, hogy a szerzetes beszédét gyakran félbeszakította a sokaság zokogása. Megilletődve hallgatta őt korának legnagyobb embere, Michel Angelo is, aki — mint életrajzírója, Condivi feljegyezi — nagy buzgósággal olvasta Savonarola írásait, restandogli nella mente la memoria della sua viva voce, megtartva elméjében élő szavának emlékét. És e szavak hatása alatt megalkotta felülmulthatatlan remekét, a római San Pietro márvány Pieta-ját: Szűz Mária ölében tartja a keresztről levett fiát.

Doctor Urak! A mi hazánk keresztrefeszítése megtörtént. Consummatum est. De a véső, az ecset, a lant, a könyv, a toll és az élő hatalmas nyelv: a magyar Dantenak, Arany Jánosnak a nyelve életben tartja a feldarabolt hazát. Ha meghalt, feltámasztja azt... Menjenek el és önök is aképpen cselekedjenek!

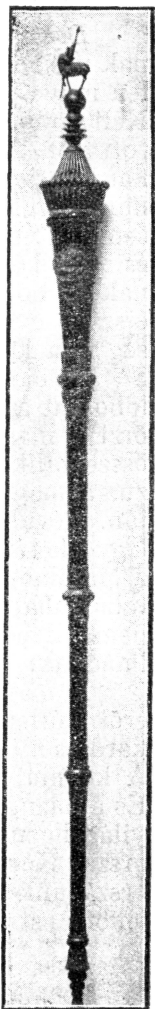
Az alma mater csókja.

1929 november hó 30-án :

Doctor Urak! Nagy és drága megtiszteltetés érte ma önöket az egyetem részéről. Olyan ez, mint az édesanya csókja, amellyel elbocsátja hosszú, viszontagságos útra induló fiát. Mert az egyetem: az alma mater, a tápláló, a kegyes, a jóltevő,

az áldott édesanya. A búcsúcsók emléke a doctori cím a nevük előtt. Minél messzebb visz az útjuk az egyetemtől, annál melegebb lesz ez az emlék. Mert az élet sokkal kéréletlenebb nevelő, mint az alma mater. Legyenek készen rá, hogy az élet szigorú, sőt kegyetlen is lesz. Különösen ma kell erre elkészülniök. A doctori diploma nem jelent elhelyezkedést. Ezt éppen nem jelent ma Magyarországon. Az elhelyezkedésnek temérdek akadályai vannak itt. Temérdek tudnék önöknek beszélni az élet akadályairól. Sokat küzdöttem velök. Sokat gondolkoztam rólok.

Szomorkodjunk-é ezeken az akadályokon? Engedjük-é, hogy fekete felhő borítsa be lelkünket, elrepüljön örömünk, kialudjék reményünk és mi megadjuk magunkat sorsunknak? ... Soha! Soha! A szomorúság maga az élet egyik legnagyobb akadálya. Azzal folyton küzdenünk kell. Akit az legyőz, az elveszett. A meddő szomorúság értéktelen, gyümölcstelen. Ha valaki ballépései felett fájdalmat érez, ha szemei megnyílnak azokkal szemben, ha életének csődje alatt összeszedi magát és értéktelen életéről lemond: ez erkölcsi ellenállási erőnek a jele. A tékozló fiúnál szerepet játszik ugyan a bűnbánat, de a főszerep a hité. Ő bizik az Isten szerető atyai szívében. És akkor nem állhat fenn többé a bánat. Minden ember élete tele van baklövésekkel, fonáságokkal és annak következményeivel: a szenvedésekkel. A lány moll hangulattól a kétségbeesésig egész skálája a szomorúságnak. Minden ember hitből él tehát... Az emberiség egyetemes balsorsához tartozik az is, hogy embertársaink több szenvedést okoznak nekünk, mint segítséget. Ezzel a meg nem érdemelt sorscsapások is beköszöntenek. De ezekben hatalmasabb a vigasztaló erő, mint a szomorúság. „Boldogtalan voltam teljes életemben. Csak az vigasztal, hogy meg nem érdemeltem.“ Petőfinek ebből a kijelentéséből kétségtelen, hogy minden sorscsapás és baj pozitív életerőt rejt és ad nekünk, ha mi pozitíve állunk velük szemben. Ezer meg ezer lehetősége van az életnek a legnagyobb csapás után is. Tőlünk függ, vajjon valami csapás korszakot alkot-é életünkben, vagy földre terít bennünket. Életének magasságától és lendületétől fosztja meg magát az, aki életén kétségbe esik! Íme ezt beszéli önöknek ma az alma mater édesanyjai csókja. Magának Istennek beszéde és csókja ez!

A REKTORI
BÓT,

ornán Debrecen
város címerével.
I. Ferenc József
király ajándéka.
Elfoglalt orosz
ágyúkból
készítve.

A Kormányzó.

1929. évi december hó 7-én :

Doctor Urak! Tegnap volt Magyarország Kormányzójának névünnepe. Magyarország ezer éves fennállása nem a véletlen műve. Az őt körülvevő idegen népek mindig életére törtek. Kell lenni a magyarságban valami olyan erőnek, ami fenntartotta őt és hazáját. Ez elsősorban : katonai erénye. A magyar kard még akkor is megvédte a nemzetet a végpusztulástól, mikor legméltóbb katonai ellenfele a rokon ozmán nép megsemmisítette a keletrómai császárságot : a cselszövő Bizáncot és másfél évszázadig meguralta a félholdat Budavára. Gondolatnak is borzasztó !... Korvin Mátyás lángesze után micsoda éjszaka évszázadokig... Mennyi siralom... De mennyi hősiesség is a kardok csattogása közben.

Az éj sötét a végeken ma is. De Budavárán magyar zászlót lobogtat a szél. Ezt nem bírta letépni onnan most a vihar. Ezt őrzi a magyar kard a Kormányzó kezében. Azonban minden összeomlik, ami csupán a kardra van építve. Az ozmán összezúzta magát a magyarság fensőbb erkölcsi erőinek a kőszikláján. Végül Ázsiába kellett visszavonulnia. Az erkölcsi fölény legyőzhetetlen. Ha meghal is él, aki azzal bír. Ezzel szemben a Mammon uralma megbukik, bármennyire hirdetik ma ennek mindenhatóságát. Ennél még a rozsdá is erősebb. Lejebb már nem sülyedhetnek az államok, mintha ilyen hitvány bálványt imádnak.

A magyar lélek erkölcsi erőinek őre a Kormányzó, aki ez erők kútfeje, Istenre mutat. A legvigasztalóbb látvány ma a kard és a biblia egy ember kezében. Egy valódi ember kezében. A képmutató államférfiak kuruzslásnál többre nem vihetik. És a hazugság nem tartós életű, akárki hazudja is. Ha az egész világ hazudja is. *Doctor Urak!* Tekintsünk fel most Magyarország Kormányzójára. Nem a véletlen műve, hogy most Ő a mi országunk feje. Az Isten állította Őt oda, hogy Ő legyen a magyar ember eszményképe ma, ha Magyarország élni akar.

Dicsőség, békeség, jóakarát.

1929 december hó 21-én :

Doctor Urak! Midőn az amerikai és európai kontinens között az atlanti tenger fenekére az emberi tudomány lerakta a kábelt, a távsürgönysodronyokat, az első sürgöny, amit az óceánon átküldöttek Amerikából Európába, ez volt : „Dicsőség a magasságban Istennek, békesség e földön és az emberekhez

jóakarata. Ez a munka bizonytalanságot keltett az Istennek is és ez a sürgöny nemcsak a tengereken, hanem az egeken is felülhatott. Jóakarata az emberekhez! Kant szerint semmi sincs, ami a jóakarata értékével fölérne. Oly végtelen érték ez, hogy nem fér a szegény, önző emberi szívbe. Csak Isten szívében él ez tisztán. Ez az Ő dicsősége. Ezért énekeltek ezt a karácsonyi angyalok a Megváltó bölcsője felett. Ez az Ő programja. Az emberi nem féltelmes sorsában ez az egy gondolat ad békességet. A halál, a háború, a megszámlálhatatlan szenvedések, a kéri-bok villogó kardja az elveszett Éden kapujánál, Kain és Ábel története és a Golgota mind a rettenetes etikai bukást jelzi, ami az embert érte valamikor... De az ember magával hozta az elveszett paradicsom parfümjét. És a Krisztus karácsonyi programja szerint az ember még így is minden más teremtménynél méltóbb Istenhez. A világ tehát nem valami gyászos színpad, hanem az Isten hatalmi területe, amelyben a jó Isten rejtelmes nyomait ismerjük fel. De ez az istenismeret elenyésző csekélység ahhoz az istenismerethez mérve, amit Krisztus hoz. A Kálvin lángesze meglátta, hogy az emberre élet-halálkérdés, hogy az Isten jóakarata fölül bizonyos legyen. Nem annyira az a fontos, hogy Isten magában véve micsoda, hanem az, hogy mit akar velünk. Csak ez az egy fontos dolgunk van. És ezt Krisztustól tudtuk meg. Azért Kálvin szerint „a hit az Isten irántunk való jóakaratainak erős és biztos megismerése.“ Bármenyit szenvedjünk, ne feledjük ezt. Mi Isten gyermekei vagyunk. Ezért válunk gyermekké karácsony estéjén. „Jóakarata az emberekhez“: ez a karácsonyi evangélium. Pedig sokan éheznek és fáznak most az Isten gyermekei közül. Töviskoszorút hord Magyarország. Örvények fölött jár nemzetünk hajója. Az utolsó fillért is meg kell becsülni most, mert elő fogja kérni az Isten. Ezen a télen nem illik hozzánk a zajos vigalom. A vigalom, mint üdülés a kötelesség küzdelmei közben: megengedett dolog. De már maga az is megalázó, hogy ez megengedett dolog csupán. És nem szabad titkos ajtóvá válnia, amelyen át megszökni igyekszünk a való világból, hogy egy csalóka világba repüljünk át. Aki az álmok országában él: az nem él. Jó lelkiismeretünk csak akkor lehet, ha az erkölcsi küzdelem pauzáiba is behatol a kötelesség. Most pedig a kötelesség a nemzeti vagy utolsó maradványainak megmentése és a nyomor enyhítése. Nagyon szűk keretek között szabad most az ifjú szívnek is szórakozni. Csak így lesz most békeség szívünkben. Isten jóakarata: ez a reális vidámság. Ez megpihentet a nehéz munka után, fényt hint a sötét ösvényre is. Íme ez a mostani karácsonyi evangélium.

Isten gondolatai és útai.

1930. január hó 25-én :

Doctor Urak! Sokféle tudományt, sok tanulmánnyal kellett elsajátítaniok, míg megkaphatták a doctori diplomát. Most azonban még nehezebb feladatok várnak reájok : az élet feladatai. Még ha hivatásukat megtalálják is, akkor is sok nehéz és bonyolult helyzet fogja várni önöket, amely mind önöktől követeli a megoldást. Tanácsokban nem lesz hiány. De a döntés végsőleg mindig az önöké lesz. És a felelősség is. Meglehet, hogy akiben legjobban bíztak, az lesz hűtlen hozzájuk a nehéz napokban. De viszont az is megtörténik, hogy egészen idegen ember fog mellettük szót emelni... Bízniok kell abban, hogy ez az iskola, amelynek diplomáját megkapták, értékes ismereteket közölt velök. Bízniok kell Istenben, aki életre hívta és végére-mehetetlen gondolatainak egyikét önökben testesítette meg. Önöknek *van* valami dolguk a világban... Szentnek kell lenni annak a dolognak, bármi legyen is az. Mert Isten gondolata és dolga az. Feladataikban, nehéz helyzeteikben, csalódásaikban semmit ne féljenek. Jusson eszökbe a zsoltárköltő szava : „Utaid Uram mutasd meg, Hogy el ne tévelyedjem. Te ösvényidre taníts meg, Miken intézd menésem.“ Az egész életre elegendő útravaló ez a mondat... *Tehát az ember az Isten útját nem találhatja meg az Ő segítsége nélkül...* Mennyi imádság, mennyi erő, mennyi diadalmasan megvívott küzdelem, mennyi egészséges döntés, mennyi csodatétel van ebben. Oly végtelen gazdag ez a gondolat, hogy idegrendszerünk kiadásait mindig fedezi. És csakis ez fedezi. Még ha elbukunk, akkor is fölemel. És csakis ez emel föl minket!

Hazaszeretet a munkaerő.

1930 február hó 1-én :

Egyetemünk új Doctorai! A közelmúlt napokban nemzetünk szemei Hága felé tekintettek, ahol a magyarok életéért halálosan kemely tusa folyt... Magyarország mindig kelet kapuja volt. A XVI-ik században ezen özönlött be a balkáni ellenség. Kétszáz esztendő kellett, míg el tudtuk innen szorítani. És most ismét ellepte a Balkán Kelet kapuját. A XX-ik századból beleestünk a XVI-ik századba rádióstól együtt. Az a kérdés, megvan-é az akkori hazaszeretet? Mert ha megvan, akkor más mértékkel mérjük a magunk kis életét, mint a nemzet életét. A mi kis mértékünkkel tömérdek időnek tetszenek az évtizedek, sőt most az évek is. A nemzet életében pedig egy-kétszáz esztendő annyi, mint a mi életünkben 10—20 év. Azért a nemzeti szen-

vedéseket ilyen mértékkel mérjük. És nem tesznek most jó szolgálatoakat a nemzetnek, akik a sivár erkölcsi vonásokat : az arzenhitvesgyilkosokat, az egykét, a vallási gyűlölködést : az összetöpörödött egoizmusnak ezeket a rút békafajtáit látva, a jobb jövőt külső eszközöktől és a szavazó ládáktól várják. Milyen kár így gondolkodni ! . . . A jobb jövő a hazaszeretben és a munkában van. Mert ez az Isten akarata, ez az Isten országa. És az Isten országa Krisztus szerint mibennünk van. Csak önmagunkban bízhatunk és Isten akaratában. A fölemelkedő erőnek magunkban kell lenni, különben nem érdemeljük az életet. A török idők katonai, államférfiúi és költői lángelméje Zrinyi Miklós mondta, hogy a magyar nemzetnek a saját erejével kell az országot felszabadítani, mert különben újabb elnyomatás vár reá. És bebizonyosodott, amit ez a magyar próféta siker nélkül mondott. És ő mégis tudott reménytelenül is küzdeni, túrni és cselekedni. A hazaszeretet volt a munkaereje. Becsüljük meg azokat, akik Hágában küzdöttek. Még akkor is meg kellene becsülnünk, ha reménytelenül és siker nélkül küzdöttek volna. De ők nem így küzdöttek. És azt is jegyezzük meg, hogy az államférfiú nagyságát nem a brutális siker teszi. Tisza István, a XX-ik század Zrinyi Miklósa sikertelenül küzdött. De nem hiába. A vetés után nem következik azonnal az aratás. És aki sírva vet, örömmel arat. Munkára hát ifjú doctoraink. Reménykedjenek ! Dolgozzanak hazaszeretettel és arassanak örömmel !

Ne fussunk szivárvány után.

1930 február hó 8-án :

Doctor Urak ! Midőn szorgalmuk jutalmául a doctori diplomát elnyerték, szívökben egészen természetesen óhajtasok kelnek az étellel szemben. Mert mi határozott igényekkel születünk az életre. Azonban sok óhajtas nem fog teljesedni. Az egyiktől az egészséget, a másiktól a kívánt életszínvonalat, a harmadiktól a családi boldogságot tagadja meg sorsa. Az is megtörténik, hogy nem adja meg a tehetségnek a feltételeket annak kifejlesztéséhez. Ha valahol, akkor itt jogosult a szomorúság. Azonban le kell győzni azt, mert az ilyen szomorúságnak nincsen életértéke. Annak, ami kívül esik az elérhetés határain, nem szabad létezni számunkra. Épúgy, mint ahogy nem lakhatunk a Saturnuson. Időpazarlás azzal foglalkozni. A korlátolt munkamező is szép. Az élet forrásai körülünk ma is oly ifjak, mint kezdetben. Csak lehetetlenről ne álmodozunk. Foglalkozzunk a lehetségesnek a művészetével. Az élet tengerén való hajózás sokkal komolyabb, felelősségteljesebb és merészebb

vállalkozás, semmint megengedné a sentimentalitást. Aki a kormányon áll, annak nem szabad úgy kormányozni, amint ő szeretné, hanem amint kell. A szirénhangok előtt be kell dugni füleit. Mennyi szirénhangot hallunk ma a nemzet életében. A hős Odysseüs az árbochoz kötöztette magát, midőn ezek között haladt a hajó. A Gondviselés gyakran ép akkor hallgatja meg kérésünket, mikor nem teljesíti azt. Ne fussunk hát szivárvány után, amely elérhetetlen és csak színjátszó tünemény. Pusztá szaladásban telik el az idő, ha utána futunk. Hiszen maga a mi életünk is oly kurta, mint a mezei virág élete. A pusztai forró szél nemcsak a szivárványt fujja el, hanem megszárit minket is. Azt a kis kört, ahol munkálkodunk, igyekezzünk örökkévaló értékekkel tölteni meg. És akkor Isten kegyelmének napja világolni fog életünk, halálunk és utódaink felett.

Küzdelem a gyenge gondolatok ellen.

1930 február hó 21-én :

Egyetemünk új Doctorai! Magyar embernek születni és magyar életet élni nagyon nehéz ma nemcsak a határokon kívül, hanem a határokon belül is. A Kárpátok elszakított vidékén élő embert hypnotizálja a fájdalom s valami hallgatag óvatossággal fátyolozza be az arcvonásokat. Itthon a szűkebb hazában az elzúgott vihar után köd borítja az utat és kilátást. Vad konkurrencia, a legnemesebb magyar csirák pusztulása, a nemzeti önfenntartás legegyszerűbb követelményeinek meg nem értése, a rideg egyéni eüdémonismus, a magasabb álláspont hiánya, sőt kigúnyolása azoknak, akik a nemzetnevelésért legtöbbet fáradoznak, a szakadatlan támadások ezek ellen a férfiak ellen: ime, ez az a lélekölő magyar köd, ami elzárja a kilátást a jövődbe. Erkölcsi hátgerincsorvadásban van az a nemzet, amelyet csak a szigorú gazdasági szükségességek tartanak még össze... Ha ez a gondolat erőt vesz rajtunk, megbénít minket a levertség, a kétségbeesés. A legnehezebb kísértések egyike ez. Le kell győznünk ezt a sokfejű szörnyeteget. Mennél erősebb az, annál erélyesebben kell annak ellenállanunk. Ez az ellenállás mondja meg, van-é belső hivatottságunk arra, hogy közremunkáljunk nemzetünk jövődjén. Ez dönti el, vajjon azokhoz a kiválasztottakhoz tartozunk-é, akik népok sorsát kezökben hordozzák. A stoikus apathiának nincs életértéke. De nincs a pusztá részvétnek sem. Ezzel nem segítünk sem hazánkon sem felebarátainkon. Az emelkedett álláspont más. Az igaz részvét nem szomorkodik a felebaráton, hanem segít rajta. Az élet komolyabb, semmint gyümölcstelen szomorkodásban

tékozolhatnám azt. De mindenki nagy segítségnek érzi, ha észreveszi, hogy a másik ember az ő szenvedését bensőleg mélyen magára veszi és mint a magáét hordozza. Egymásnak terhét hordozzátok! Ímé ez a segítség titka. Csakhogy aki a nemzet-nevelés szükségét nem érti, az nem érti meg a segítség titkát, az igaz részvétet sem, az szűk körben botorkál. Ellenben az igaz részvét megszereti a pusztuló nemzetét akkor is, mikor az magát nem tudja többé szeretni és hatása alatt eltűnik a bánat, mint a nap sugarai előtt eltűnik a köd. Ne gyarapítsuk hát a rossznak amúgy is félelmes hatalmát vérszegény és gyenge gondolatokkal, amelyek elmerülnek a bánatban az emberiség kínjai miatt. Mit tartozik ez rám! Ez az Isten dolga és gondja. És Isten számot tud és számot fog adni mindenről. Nekünk munkakedvre van szükségünk, mert ez az életet teremtő napfény. És ez nemzetünk életereje.

Szenvedni kell az értékekért.

1930. évi március hó 29-én :

Doctor Urak! Március nevezetes hónap a magyar emberre nézve. Azzá teszi március 15-ike. Mindig megünnepli ezt a nemzet. Vannak azonban, még pedig komoly gondolkodó emberek, akik azt állítják, hogy ez a hónap és nap több kárt tett, mint hasznot. Épúgy, mint vannak emberek, akik azt állítják, hogy a reformáció tépte szét az egyház egységét, megindította a vallásháborúkat és a harmincéves háború pusztává tarolta Németországot, megakadályozta a német államok egyesülését, amit csak a Bismarck lángesze tudott megcsinálni a nehéz évszázadok után.

Nem szabad azonban felednünk, hogy 1848 és 49 nélkül nem lett volna 1867 és utána nem következett volna a nemzet aranykora. A reformáció nélkül nem emelkedett volna az emberiség műveltsége a mai csodás színvonalra. Az emberi élet sikereiért, az értékekért szenvedni kell. A nemzetek fejlődése nagy emberek nagy szenvedései árán történik meg. Széchenyi nagy szíve megtörik a hazaszeretet kínjai között. Kossuth sohasem látja többé hazáját. Petőfi véres alakja eltűnik szemünk előtt a segesvári csatatéren.

Az egész emberiség világitó tornyai az erkölcsi héroszok: Mózes, az ó-testamentomi próféták, az apostolok és az egész történelem központja: az evangélium Szentje. Mindnyájan sokat szenvedtek. A Krisztus élete csupa szenvedés. Halála a Golgotán ment végbe. Semmi sem mérkőzhetik ennek a következményeivel! Nincs annyi diadaléneke az emberek millióinak, amennyi ki tudná fejezni ezt.

Szenvedni kell hát a nemzeteknek is a magasabb értékek küszöbén... Minő biztatás ez ma!... És milyen biztatás egész életünkre, amely a 90-ik zsoltár szerint nyomorúság és fáradtság, a végén pedig: halál. Az értékek csak így termelődnek ki bennünk. Csak így lehet az élet a bátorság és erény iskolája... A halál maga pedig a legnagyobb értékre mutat, amit csak elérhetünk. Pál apostol hallotta a túlvilágból aláömlő édes orgonahangokat, midőn felkiált: „A Krisztushoz kívánkozom menni!” Azért a Buddha vallása megfutamodás a szenvedések elől. A Krisztus vallásának diadalmas jelképe pedig a kereszt. Soha semmitől se féljenek örök! Ne féljenek a szenvedésektől sem. Jó barátaink azok. Az antincmiák a legtermékenyebbek. Antinomia útján oldódik meg minden, ami drága kincs ember és Isten előtt. Antinomia: a bűnbocsárat. Antinomia a kegyelem és a hit műve: az üdvösség. „Akik az Istent szeretik, azoknak minden javokra van.” Haladjanak örök a próféták és a Krisztus ösvényein!

Golgota.

1930 április hó 12-én:

Doctor Urak! A következő nagy héten a Golgotához készül a keresztyén világ. Erre a Golgotára szüksége volt az emberiségnek. Az ártatlannak szenvednie kellett, meg kellett halnia. E nélkül ő is hitelvesztetté lenne. Így pedig kétségtelenül látjuk, hogy a jóért a rosszal harcolva, Ő mindenre kész volt. Ezért Ő a szenvedéseknek örök magyarázója, a szenvedők királya, aki mindenkit besoroz alattvalói közé, aki meg tudja látni, hogy minden bajban valami üdvös dolog akar megvalósulni és életerők várnak kibontakozásra. Minden krízis szülési fájdalom, amelyből valami fersőbbnek, értékesebbnek kell megszületni, mint eddigi lényünk. Csak a felületes emberek kételkednek a jónak mindent meghatározó hatalmában: Istenben. A mély emberek nem jönnek zavarba és tévedésbe az ellenmondások folytán sem. El tudják viselni azokat és várják a magasabb megoldást türelmmel. A szenvedések szükségesek mind az egyes ember, mind az egész emberiség fejlődésére. Mert nekünk tragikus erkölcsi világrendünk van. Akiket sorsuk — szerencsétlenségükre — elkényeztetett, akiknek mindig jól van dolguk, azok semmit sem tudnak ezekről a nagy igazságokról és a megpróbáltatás, a csábítás első szelére elbuknak. Nem tudják, hogy az örömeztetés sötét oceanján túl a fény és szeretet végetlen tere van... Minő rádió a mi ényünk, hogy az Isten életrezgéseit megérzi!... De csakis akkor érzi meg, ha ényünk tehetségei tiszták, nem zavarosak. „Boldogok, akik-

nek szívök tiszta, mert ők az Istent meglátják.“ Mondja az evangélium Szentje. A meghasonlás a mi énünkben, a kuszáltság, a zavar nem fogja fel a végtelenből jövő hangokat. Midőn most az életbe lépnek, ne felejtsek el Önök, hogy az emberi élet emblémája : a keresztfa. De az a keresztfa, amelynek a tövében a Húsvét rejtőzik.

Isten rokonai vagyunk.

1930 május 3-án :

Doctor Urak! Önök Istenre hivatkoztak, midőn esküt tettek. Ami azt jelenti, hogy életük Isten felé indul és az élet küzdelmei között sem sülyed a porba az állatokhoz. Igaz ugyan, hogy az emberi test a porból ered és porrá lesz. Az is igaz, hogy natura non facit saltus. De hozzáteszem : ubi saltus, non natura fecit, hanem az Isten uja ez. És ezt fejezi ki a Genesis, midőn előadja, hogy míg az állatokat a föld collective szüli, addig az embert Isten maga alakítja, mint a művész a maga remekművét és a maga lelkét csókolja belé. Csodálatos remekműve Istennek az állat is. Igazságot szolgáltatathatunk ez új fajta rokonoknak anélkül, hogy emberekké tennénk őket, vagy lealacsonyítóknak magunkat hozzájuk. A teremtés legtitokzatosabb lényei közé tartoznak ők. Ösztönük csodálatos hatalom : egyszerre intelligens és vak erő, mely annál csalhatatlanabbnak látszik, mennél meggondolatlanabb. Titkos jóslás, amely tanítja őket költözéseikre, hogy takácsok, építészek, virtuózok legyenek, kitünjenek egész sereg mesterségben a nélkül, hogy inasztendőket töltöttek volna. Valóban az ő agyvelejük olyan, mint a lepecsételt könyv, amely tudtán kívül csodálatos gondolatokat tartalmaz, amiket egyedül a szerző : Isten ismer.

És éppen itt van az áthidalhatatlan ür az ember és az állatok között. Ők nem bírják a filozófiai tehetséget. Az ember pedig fel tudja fedezni önmagát, gondolkodása törvényeit és majdnem csalhatatlan szabatosággal alkalmazza azokat a tünetmények összeségére. Feltalálja a matematikát és kilesi annak a csodálatos gépezetnek a titkait, amely mozgatja az égi testeket. Végül bír a gondolkodásnak azzal a tehetségével, amely a szó művészetében ahhoz méltó eszközt teremtett magának. A nyelv az a Rubikon, amit az állat át nem léphet. Az ember az Isten képe. Arcának egy sugara lelkünkbe van vésve. Azért egyedül az ember bír a kötelességnek, az erkölcsi világrend abszolút voltának tudatával. Ezen a piedestálon megállva oly csúcson lakik, amely hozzájárulhatatlan a tudomány változásai, véletlenei és a gondolkodás hullámzásai számára is. És végül egyedül az ember tud imádkozni, az állat nem. Az evangélium szentje

így fejezi ki röviden mindezeket : „Az Isten országa tibennetek van.“ (Lk. 17, 21.) Mi az Isten rokonai vagyunk. Hatalmat nyertünk ahhoz, hogy Isten gyermekeivé fejlődjünk. (Jn. 1, 12.) És ezen ideálunk megvalósulásának dicsősége kifürkészhetetlen és az örökkévalóságban rejlik. (1. Jn. 3, 2.) Induljanak el hát önök e felé az ideál felé.

Rész szerint van bennünk az ismeret.

1930 május hó 10-én :

Doctor Urak! A positivizmus alapítója Comte Ágost az emberiség történetében három egymás után következő korszakot különböztet meg : a vallás, a bölcsészet és a tudomány korszakát. Szerinte a vallások az ember első gagyogásai a mindenség megfejtésének keresésében. Majd midőn felébred az ész, megjelenik a metafizika, amely a symbolumokat a tiszta eszmével helyettesíti, azonban a nélkül, hogy az első korszak illúzióinak véget vetne, mivel ő is csak a priori alapelvekkel dolgozik. Azonban mégis szükséges az a mult lecsomolására és a tudomány eljövételének előkészítése végett. Mert a harmadik korszak a tudomány kora a tüneményeket a priori nélkül, azaz előítélet nélkül tanulmányozza a megfigyeléssel és az érzékileg észrevehető bizonyossággal. Ez a végleges és tökéletes állapot.

Doctor Urak! Nem vállalunk felelősséget sem a vallásnak, sem a metafizikának visszaéléseiért. De a positivizmus visszaéléseiért sem. Nem hirdetjük a tudomány csődjét. De a vallás csődjét sem. A Comte rendszere tömör épület, súlyosan nehezedik még ma is az emberek gondolkodására. De következetlenségei vannak, erőszakot tesz az emberi természetén. A három korszak megjelenésének sorrendjében nem tévedett. Csak abban tévedett, hogy szerinte mindegyik új korszak megjelenése szükségképpen eltörli a megelőző korszakot, vagyis a bölcsészet trónra jutása a vallás temetési harangja, valamint a tudomány uralma halálos csapás a bölcsészetre. A vallás ma is él a tudomány mellett. A legnagyobb tudósokat számlálja hívei közé. Él a bölcsészet is. Egyetemünk felavatja mind a háromnak a doctorait. Mert az intelligencia éppen nem dönti el a cselekedetek minőségét. És ha semleges a jóval és a rosszal szemben, akkor a rossznak a diadalát szolgálja, midőn nem ajánlkozik a jónak a védelmére. Az ifjúságot a nélkül nevelni, hogy a lélek életét becsülnők, megvetni a lelkiismeretet, a vallási és erkölcsi elveket : mindez annyit jelent, mint elszabadítani a tüzet és a békebontók játékává tenni, akik a dynamit ropogásával akarják ujjá alkotni a világot.

Comtenak egy nagy tanítványa Littré azt mondja : „A mérhetetlenség ismereteinket korlátok közé szorítva kettős jelle gével tűnik fel : realitásával és hozzáférhetetlenségével. Ocean az, amely a mi partunkat csapkodja. Számára nincsen csónakunk sem vitorlánk, de tiszta látása épp oly üdvös, mint félelmes.“ Rendkívüli szavak ezek a Comte tanítványának tollából. A ki kutathatatlanról e szerint lehet valóságos észrevevésünk, noha nem kimerítő. Mi sohasem kívántunk egyebet. Az apostol szerint is csak részszerint van bennünk az ismeret. De mi teljes vitorlákkal hajózunk a távoli horizon felé. Csónakunk a mi hitünk. Delejtünk a kijelentés. És kormányosunk maga az Isten !

Az ember küzdelme és erőforrásai.

1930. évi május hó 17-én :

Doctor Urak ! Az a tudományos munka, amit kifejtettek, míg a doctori oklevélig eljutottak, erőiknek teherpróbája volt. A létért való küzdelemnek egy darabja. Nemcsak értelmi, hanem erkölcsi és fizikai erőpróba is. És ez az erőpróba nem szűnik meg ezután sem. Isten, ember megkívánja ezt. E nélkül megállana minden fejlődés. Viszont a legsivárabb, a legegzenlőtlenebb küzdelemben diadalmaskodik az, aki becsülettel tusa kodik. Szegény földünkön a létért való küzdelem sohasem öltött szomorúbb és gyötrelmesebb jelleget, mint mikor Európát csaknem egészen jég borította. Ősünk, a barlanglakó ember, a mammutnak és a barlangi medvének kortársa vadállatbőrbe öltözve, mint első szüleink a Genesis szerint, nem rendelkezett egyéb fegyverrel, a kovafejszénél. Drágán védelmezte életét a ragadozók ellen. De már művész volt, mert ellenfeleinek képét odavéste csontjaik töredékére, mint győzelme troféumát. Ez a műveletlen és védtelen lény diadalmaskodott a természet erői ellen is ez egyenlőlen harcban. Ellenállt azoknak a rohamos természeti forradalmaknak, amik a jégkorszak végét megjelölték és nemcsak túlélte azokat ott, ahol félelmes ellenfeleinek menekülni, vagy eltűnni kellett, hanem állandóan emelkedő utat követett a jólét és civilizatio felé. Mert elaljasodva bár, magában hordta az égi lángot. Még megpróbáltatásainak is fölemelésére kellett szolgálni. Az ember ama gyászos nap után következő időbe képze li magát, midőn azt mondta Isten : „orcád veritékével egyed a te kenyeredet!“ De számos jel mutatja, hogy volt hite a láthatatlan világban, vallásos lény volt akkor is, a maga módja szerint. Mindez minő vigasz nekünk !. . .

Minő magaslaton állunk mi ehhez mérve. Pedig a koszmikus erőforrások legnagyobb része még ma sincs kihasználva : a Niagara zuhatag, a tenger dagálya és apálya, a nap sugáiraiban

levő mérhetetlen energia, a föld központi tűzhelye... És nincsenek kihasználva az erkölcsi erőforrások sem: az erkölcsi erők központi tűzhelye, azoknak felénk áramló tengerdagálya, zuhataga, sugárainak központi napja, aki feljön mindennap mind a jókra, mind a gonoszokra. Kijelenti magát mindennap. Hányan tárják ki keblüket ezeknek a mindenható sugaraknak? ! Tárják ki önök keblüket Istennek és akkor e mérhetetlen energiával minden sikerülni fog önöknek.

A Déri múzeum.

1930 május hó 24-én :

Doctor Urak ! Debrecen város ünnepet ül holnap : a Kultúra és a Művészet ünnepét, a Déri-múzeum felavatását. Velünk fog ünnepelni a magyar kultúra fáradhatatlan vezére, minisztere is, aki még ki sem pihente nehéz, nagy külföldi teljesítményét, már Debrecenbe jött, mert Ő tudja, hogy elmaradásával csonka lenne ez az ünnep.

Az ember, akinek tragédiája az, hogy a halál gondolatát hordja fejében, ennek nemes elviselésére fölfedezte a Kultúrát és a Művészetet és ezzel új világot alkot maga körül!... Paros, Pentelikos, Carrara márványai eszme hordozói lesznek és az ember a mindenhatóság utánzásában gyönyörködik, midőn a kőbe vésett, színekbe, szavakba öltözött gondolat kilép az álmok honából.

Ilyen 400 éves hatalmas gondolat hordozója ez az épület, amelyben önök esküt tettek, hogy embertársaik javát és hazánk dicsőségét előmozdítják. Ne felejtsek el, hogy a haza dicsőségét két úton lehet munkálni: a Kultúra és a Művészet útján. És önök a Kultúra fölkent papjai mától fogva. Ez ős Kollégium annak temploma, egyik szárnyán a Csokonai szobrával, másik szárnyán a Déri Frigyes múkincseivel, amelyeknek Debrecen város munificentiája palotát emelt. Csokonai, a Kollégium, Déri és Debrecen! Minő szövetség ez! Drága órállói Magyarország életének és dicsőségének. Mindegyik a langeszű debreceni költő szavát tolmácsolja: „Ha a sír partjára húznak ön lábaim: Csillagok közt hordnak aetheri szárnyaim!”

Legyenek önök is ennek a gondolatnak a tolmácsai.

Hivatás és önmegtagadás.

1930 május 31-én :

Doctor Urak ! Korunk az ideges, sőt idegbeteg emberek kora. Sohasem volt olyan szükségés, mint ma, hogy idegrend-

szerünket gyakoroljuk és neveljük, hogy idegeink az élet használható, erős, megbízható szervei legyenek. Ezt asketikus gimnasztikának nevezhetnők. A testgyakorlatok fontosságát már a görögök felismerték, sőt azzal sem késlekedtek, hogy az így kiművelt testet magasabb cél szolgálatába állítsák. Az a szép test volt a Phidias mintája s azzal a begyakorolt, minden viszontagságot legyőző erős és ügyes testtel tudták megvédel-

A REKTORI LÁNC.

I. Ferencz József király ajándéka. Elfoglalt orosz ágyúk bronzából.

mezni hazájukat a persák ellen. Ugyanez áll a szellemi tehetségekre is. Gyakorlat, ismétlés, megszokás edzi meg ezeket is a viszontagságok, fáradságok és az emberek változó ítéleteinek, támadásainak elviselésére és a munka teljesítésére. A jellem energiájának művelésére azonban a leggyümölcsözőbbek, leghatásosabbak azok a munkák, amelyeket *hivatásunk* ró reánk.

Ez központositja erőinket és megóv a szétforgácsolódástól. Ez egyúttal erőink korlátok közé szorítása is. De szükséges korlát az. Ezt a korlátot nem mi magunk állítjuk elő, hanem a társaság, amelyben élünk. Azonban a mi hivatásos munkánknak magasabb célja van. És ez : erkölcsi cél, amely felé minden emberi munkának törekedni kell. Ezt én erkölcsi végcélnak szeretem nevezni. Ezt magunknak kell felismerni. És ez a felismerés jellemünknek elevenséget és bevégeztséget ad. Szeresük hát hivatásunkat és azt magasabb erkölcsi cél szolgálatába állítsuk. A jellem energiáját ez adja meg és nem a heves kitörések, szenvedélyek. Még csak nem is a stoikus önuralom, hanem az önmegtagadás a magasabb erkölcsi végcélért. Az önuralom is fegyelmezi az embert, de, sajnos, maga is szolgája lehet az egoismusnak. Az önmegtagadás pedig éppen az önzés kiküszöbölése, midőn akaratumkat az isteni akarat szolgálatába állítjuk. Az önmegtagadás az idegrendszer asketikus gimnasztikája. Az önmegtagadás nemcsak testi, hanem lelki szűzesség is. Tehát boldogság. Jeliséje ez : „szeretetből egymásnak szolgáljatok !“ És, ha így áll a dolog, akkor nem félhetünk az embereknek felőlünk mondott ítéletei.öl sem, még ellenségeink ítéleteitől sem, amikről azt mondja Shakespeare : „Gyomot termünk mi akkor, ha ürge elménk csendben hever és aki a bennünk levő rosszakat elmondja rólunk, olyan, mint aki kiszántja a gyomot.“ Ellenségeink nagyítóüvegen nézik hibáinkat. Ez az üveg, amit ők kölcsön adnak nekünk, sokszor segít rajtunk, hogy meglássuk, amit anélkül nem vennénk észre könnyen. És ha szenvedünk is a miatt, ne felejsük el az apostol szavát : „Semmit ne félj azokban, amiket szenvedendő vagy. Légy hív mind halálig és neked adom az életnek koronáját !“

Életünk drámájának vezérmotívuma.

1930. évi június hó 6-án :

Doctor Urak ! Mi olyan drámában vagyunk szereplő személyek, amelynek az összefüggését nem értjük. Mysteriumok vesznek körül minket. Gyakran fájó mysteriumok. A bölcsészek, az orvosok, a jogászok és a papok ezeket az összefüggéseket keresik, midőn a társaság szolgálatára szánják el magukat. A társaságnak ez az erkölcsi szolgálata a részletekben fájdalmas és nem tudjuk, mi vár ott reánk és mi lesz ott belőlünk. Azért a részleges körülmények között „hit által járunk és nem látás által.“ (2. Kor. 5, 7.) Mi csak töredékesen ismerjük azt a munkát, amellyel Isten életünket vezet. Mert mi, épúgy mint Jób, nem ismerjük életünknek és minden történetnek előrebocsátott mennyei prologját, amit pedig ismernünk kellene, hogy Isten-

nek velünk szemben követett kormányzását és utait megériük. A német bölcs Cassirer mondja : „mindenkinek a maga módja szerint kell elkészülni a világgal. Ép ez az élet feladata, ami senkinek sem engedtetik el, bármelyik iskolához tartozik is.“ (Kants Leben und Lehre 1921. I. l.) A mi Arany Jánosunk pedig azt mondja a maga debreceni tanuló ifjúságáról : „Ami pár évezred óta kész, Belátta, hogy neki kell megcsinálni. Mind térj-meg-utca ez, bármerre mész !“ (Bolond Istók II. ének 26. v.) A labirinthusban egy dolog a helyes vezérfonal : az a gondolat, hogy a tényleges viszonyok között a hatalom : a Jóakarát. Vagyis, ha a társaságot szolgáljuk, az Isten országát szolgáljuk és ha az embert szeretjük, az Istent szeretjük. Mert, valahányszor az önmegtagadás az önzés felett győzelmet nyer bennünk, ez erkölcsi cselekedetben mindig az a hit rejlik, hogy a Jó : Hatalom, mégpedig mindenekfelett való Hatalom, amely örök jövődőt készít nekünk, hogy valamikor az tesz majd boldogokká bennünket, ami most szünet nélkül tovább hajt minket, akik idegenek és zarándokok vagyunk e földön. Egyébként le kell mondanunk arról, hogy Isten theodicéát adjon nekünk a földön. Ennek áttekintését nem bírná meg szemünk. Elég, ha a nagy drámának csak egy pár szavát ismerjük és vezérmotívumát : az isteni jóakaratot. Elég, ha a szokás vallása személyes elrabolhatóan vallásunkká válik. Már ez is nagy dolog és elég kegyelem számunkra, a mi erőtlenségünk számára. Az Isten ereje ebben dicsőül meg. Szívemből kívánom, hogy az Önök lelke az Isten dicsőségének színpada legyen. És életüknek epilógja is a mennyben legyen !

Álmaink.

1930. évi június hó 14-én :

Doctor Urak ! Minden dolognak két oldala van, a legvékonyabb papírlapnak is. Más dolgok vannak írva az egyik lapra, mások a másokra. De a kettő összefüggésben van egymással, mint a himzés és fonákja. Így vagyunk az étellel is...

Az életnek vannak álmai és valóságai. És ezek összefüggenek. Az ifjú ember álmodik az élet küszöbén... Értéktelenek-e ezek az álmok?... Petőfi azt énekel : „Anyám ! az álmok nem hazudnak. Takarjon bár a szemfödél !...“ Az ősmagyar monda szerint az első honkeresés is egy álomból eredt. A tudóst, a bölcsészt, a felfedezőt, Newton, Keplert, Columbust ilyen álm vezetí az igazságok új honkeresése után. Széchenyi álmai a feldicsőített magyar nemzetéről részben megvalósultak, vagy megfognak valósulni, ha nemzete megérti ezeket a szent álmokat... A művész álmaiban előbb él a szobor, a székesegyház, a palota,

a symphonia. És tökéletesebben él, mint midőn megvalósul. Az eszmény szebb, mint a valóság. És eszmény nélkül nincsen valóság.

Az ifjú álmaiból sok fata morgananak bizonyul, sőt a nemzetek álmaiból is. Űdítő, kies vizeket tükröztet, mint a karavánnak az arab sivatagon. De tévútra, sivár, forró homokba vezet. A víz elapad előlük. Vigyázzunk álmainkra! Csak azok vezetnek előbb-utóbb kies folyóvizekhez, amelyek a jóval vannak kapcsolatban, amelyek önzetlenek. Ezek az eszmények. Küzdelmet kívánnak ezek is. De ebben a küzdelemben mindig van valami megnyugtató. Ez a küzdelem férfias, erőteljes. Ez a küzdelem az emberek bizalmát nyeri meg, mert „az emberek nem bízzák magukat gyermekekre, léhűtőkre, tudákosokra, hanem magukhoz hasonlókra.“ (Emerson.)

Legyenek Önök bátor emberek, akik mernek eszményeikért küzdeni. És eszményeik közül válják valósággá annyi, amennyi Önöknek és embertársaiknak igaz javára szolgál. Küzdelmeik fölött örködni fog Isten, akiben minden eszményt megvalósulva lát a hit!

Magyarország hivatása.

1930 június hó 21-én :

Doctor Urak! Az emberiség eredendő bűne miatt nekünk — fájdalom! — tragikus erkölcsi világrendünk van. Az értelmi és erkölcsi erők meggyengültek, a brutális erők elszabadultak. A történelem a kétféle erő szakadatlan küzdelme. Melyiké lesz a világ...? Sajnos! — a magyar történelem, különösen a mi korunk történelme nem sok biztatót mond erről nekünk.

A magyar nemzet államot alkotott az itt talált néptörmelekek és pusztá területek helyén, ahol csődöt mondott a többi népek kísérlete, sőt az Attila világhatalma is. A politikai, katonai és kultúrerények egész scálája kellett a magyar állam megalkotásához és fenntartásához a világrengető germán és szláv tenger közepén. A magyar Genius Nyugateurópa minden nagy értelmi, erkölcsi és vallási áramlatait nemcsak fölvette, áthasonította, hanem azokból különös, bájos, ragyogó nemzeti értékeket teremtett az emberiség javára. A katholicizmus, a humanizmus, a renaissance, a protestantizmus termékeny talajra talált itt. És mindezeket az értékeket meg is védelmezte Magyarország. Mert ezeknek az értékeknek Ő az őrszeme Keleteurópa kapujában. Úgy áll itt, mint a Donatello Szentgyörgy-lovagja szilárdan, merészen, tántoríthatatlan hittel, veszélytől nem rettegve, lábhoz eresztve középkori keresztes paizsát. De, ha kell, torkába döfve lándzsáját a sárkánynak.

Mert a keleti Kárpátokon és az Aldunán túl már megszűnnek hatni az európai áramlatok. Ott már egészen más világ, más atmosphaera van. A brutális erők csakhamar befurakodtak innen a tiszta magyar levegőbe, ebbe a virágzó kultúrába, ebbe a világos, nemes, vigasztaló történetbe. A ravasz Bizánc, majd a dúrva hódításra berendezett mohamedán török. A keresztyén civilisatio Szentgyörgy-lovagjának, a Hunyadi-háznak dőfése nem volt halálos. A sárkány megnövekedett, felülkerekedett és a 300 éves küzdelemben Magyarország iszonyatos vérveszteséget szenvedett. Nem volt többé nagyhatalom. De mindig hű maradt Nyugateurópa-hoz és nemes küldetéséhez. Erdély sem szakadt el tőle soha. Kolozsvár, Nagyenyed, Gyulafejérvár, Debrecen, Sárospatak főiskolái az erdélyi fejedelmek kultúraalkotó szellemét dicsőítik mindenha. És ez a kultúra a német, angol-szász, holland, svéd és svájci nemzet protestáns kultúrájával egy szív, egy lélek.

Az ozman járom letörése után a szín változik, de a tragédia tovább folyik az elnéptelenedett országban: az osztrák világoralmi álmokkal, az idegen gyarmatosokkal, az idegen államoknak eme feszítő szerszámaival és a magyar hősök és államférfiak egész falanxával, a magyar remekírók és Széchenyi cyclopi munkáival.

A közös örvény szélén békejobbot nyujt egymásnak a kifáradt nemzet és uralkodóház 340 éves példátlan küzdelem után. Az erre következő aranykor mutatja, minő erők vannak nemzetünkben, az uralkodó és a nemzet kézfogásában. Mindhiába! A kézfogás későn történt. Szakadni fog az ég hulló köve, árja. Dülőben a világ tengelye. Nincs az a kéz, ami feltartsa azt. Nyugateurópa darabolja fel Magyarország testét. A tragédia metafizikai magasságokba emelkedik. A népek sorsa és lelkiismerete örökkévalóan mély. Létünk legkomorabb igazsága az, hogy a mások bűne miatt szenvedni kell a világon a tisztább lelkeknek. Ez a Krisztus szenvedéseinek értelme. Mint a Szegedi Gergely éneke mondja: „Ezt régulta mi szemünkkel jól látjuk. Az igaznak itt hogy nincs helye, tudjuk.“

Magyarország nem lehet hűtlen a töréntek után sem hivatásához, amit most tisztábban láthat, mint valaha. Egyedül ő a hű pionnierja a nyugoteurópai kultúrának. Ezt a hivatást felosztani az osztozkodó népek között nem lehet, mint a vérző országdarabokat. A nemzeti lélek, mint az istenség, egy és oszthatatlan. A plagizator nem lophatja el az alkotó művész lelkét. A világtörténeti plagium csak a vasuti hálózatot, az iskolák és kaszárnyák falait veheti el. De egyebet *nem* . . . És ez a „nem“, ez a mi hitünk, jogunk és erőnk.

Kedves ifjú barátaim! Ne felejtsek el önök ezt!

Hivatásunk: az értékes cselekvés.

1930. évi június hó 28-án :

Doctor Urak! Utolsó doctoravatásunk ez ebben a tanévben. Valami olyat szeretnék most mondani önöknek, ami a doctoravatás jelentőségét kiemelné. Rectori hivatásomban Isten különös útmutatását láttam életem folyására nézve. Épen ezért nem gondolom, hogy az kísérletezés, szárnypróbálgatás lett volna, hanem öntudatos, szerves munkaprogramm és határozott irány. Mert a hivatásban az Isten akarata az egyes emberekre nézve konkrét alakot nyer. És csakis az az ember fejlődik, csak az nyer erőt és lelki egyensúlyt munkája közben, aki hivatását így fogta fel. Csak így tudunk hatni az életre, ahol az Isten gyakorolni akarja a maga hatalmát és a mi erőinket az Ő jóakarató, de titkos céljai érdekében.

Ajánlom, hogy önök is így fogják fel hivatásukat. Akkor szerves munkaprogrammjuk lesz az életre. Akkor nem fogják munkásságukat csak a viszonyok kényszerének tekinteni, akkor Isten kijelenti magát önöknek és önök hinni fognak Ő benne. Akkor Isten munkatársai lesznek, bárhova állítja önöket az Isten kegyelme. És ez az erő. Aki Isten munkatársa, annak eszményei vannak. És mind a nemzetnek, mind az egyes embernek csak addig van létjogosultsága, míg eszményei vannak. Ha az eszmények csillagai kialudtak, megdől az ország, akármilyen hatalmas is. Róma ledől. Ezek az eszmények pedig megvalósulásra váró értékek, amikkel az élet gazdagabb lesz. Az eszmények megvalósulásának azonban tömérdek akadálya van. A lét szövevénye lépten-nyomon akadályozólag hat az értékek érvényesülésére. Ezért az ember élete szakadatlan küzdelem. Minden értékes cselekvés mysterium, mert a létet szebbé, jobbá, igazzabbá teszi: olyanná, amilyennek lenni kellene. Azért a bölcsesség Kant szerint is inkább a cselekvésben, mint a tudásban áll. (Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. I-ter Abschnitt. Utolsó előtti alinea.) Világosabbá lesz a beszédem, ha négy nagy emberi élet tükrében szemléltetem azt. Egyetemünk alapítójának és a debreceni Kollégium három legkiválóbb növendékének életében: Ferenc József, Tisza István, Horthy Miklós és Arany János életében. Milyen különböző nevek és életpályák. Egy dologban azonban egyek: az élet magas felfogásában. Szerintük az élet: nagy kötelesség!... Ferenc József a Burg és Schönbrunn pompája között egyszerű vaságyban alszik és abban hal meg. A kötelesség emberének symboluma ez. A Kormányzó íróasztala szintén igen egyszerű dolog a budai királyi palotában. A Tisza geszti kastélyának szobái, amelyekben országok sorsát intézték egykor, az egyszerű polgár berendezkedését mutatják.

Arany János pedig, mint gyermekifjú, bujdosni kél, majd nád-tetejű kis házban lakik Nagyszalontán és a geszti parkban. Az akadémia palotájából visszavágyik a nádfedél alá. Egyszerű polgárok ők mind a négyen szívük mélyén . . . Teher nekik a fényűzés. Minden nagy ember így van vele. A fényt ők a lelkekben keresik. Tisza komor nagyság, lelkében hordozva hazája tragikumát. Azonban tud derült is lenni. A Kormányzó derült lélek. Azonban tud kimért és hideg is lenni. Mert ilyen időkben, mint a mienk, kemény bajnok, vasember kell. Mindegyikőjüknek a haza megmentése a vezércsillaga. Arany hazája sorsán töprengő, érzékeny lélek, messzemerengő, évszázadok hegycsúcsai felett áttekintő Genius. Ő is tudja azonban, hogy az erő, a lángész : vasakarát. Csak ezé a borostyán. Csak ez tud új értékeket felfedezni, ez tudja az érzékfeletti világ új térképeit megrajzolni. És ez ér annyit, ha nem többet, mintha új bolygót fedezünk fel. Neki elég tüze van a sziklát megolvasztani. Jelszava ez : „Az én mennyei Atyám mindezideig munkálkodik. Én is munkálkodom.“ Munka, cselekvés : ez teszi értékessé életünket. Akiben eszmények valósulnak meg, az érti meg a lét és érték egyesülésének mysteriumát, amit az evangélium így fejez ki : *ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μενγενεῶς παρὰ πατρός) πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.*

„Az Ige testté lett és lakozott mi közöttünk. És láttuk az Ő dicsőségét úgy, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, aki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.“

Oh, kegyelem és igazság! Zenitje és nadirja az értékek birodalmának, az Isten dicsőségének. Szállj alá ezekre az ifjú emberekre egy-egy sugaraddal és tedd őket az Isten dicsőségének tántoríthatatlan bajnokaivá.

KEZDEMÉNYEZÉSEK.

Egyetemi templom építése.

Az egyetem Tanácsának 1929. évi november hó 29-én tartott III. rendes ülésén *Csánki Benjámín* Rector indítványt terjesztett elő a nagyerdei telepen egyetemi templom létesítése iránt. (908/1929—30. etsz.)

Indítványa a következő: „*Tekintetes Egyetemi Tanács!* Indítványozom, hogy egyetemi Tanácsunk a következő átirattal keresse meg a debreceni református egyház presbiteriumát, mint az egyház képviselőtestületét: *Főtiszteletű és Méltóságos Presbiterium!* Egyetemünk központi épülete befejezéshez közeledik. Ezzel egyetemünk a nagy egyetemek sorába emelkedik. Nemsokára internátussá alakíttatik át a mostani tanári lak, úgyszintén felépül egy másik internátus és diákház a közel jövőben ugyancsak a nagyerdőn. De valamint az egyetem csonka maradt volna a központi épület nélkül, épúgy csonka egyetemi templom nélkül. Tudomány és hit az ember két őrangyala. Ennek a templomnak a központi épület közelében kell állani. És ennek a fölépítését a debreceni egyháztól kérjük és várjuk.

Midőn az egyetemalapítás tervezései folytak az egyházkerület és az állam között, az 1913 május 21-én kelt 12,765—1913. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri leiratra keletkezett 134—1913. sz. egyházkerületi határozat 5-ik pontja szerint az egyházkerület 1913 május 28—30. napjain a következő határozatot hozta: „Tudomásul veszi ez egyházkerület, hogy a Miniszter úr döntése szerint az egyetem minden karával és hivatalaival a Nagyerdőn fog felépülni s ezzel kapcsolatban — minthogy a miniszteri leirat¹²³¹ából biztosít, hogy a tanévet megnyitó és bezáró ünnepeket megelőző istentisztelet, amelyen az egyetem Rectora és Tanácsa hivatalosan részt fognak venni, a református hittudományi kar egyik tagja által református templomban fog tartatni, — *szükségesnek mondja ki az egyetemi épületek szomszédságában egy református templom építését* és ennek folytán bizalommal keresi meg a debreceni egyház presbiteriu-

mát az egyetemi templom mielőbbi felépítése végett a szükséges lépések megtétele iránt.”

A 6-ik pontban pedig a következőket mondja az egyházkerület : „Mindaddig, míg az egyetemi aula fel nem épül, az egyetemi ünnepélyek tartására a kollegium dísztermét készséggel átengedi s megkeresi a debreceni egyház presbiteriumát az iránt, hogy az egyetemi templom felépüléséig az egyetemi tanévnyitó és bezáró istentiszteletek tartására a Nagytemplom átengedését biztosítani szíveskedjék.”

Az egyházkerületi határozatból nyilvánvaló, hogy az egyetemi épületek felépülésével ez épületek szomszédságában egyetemi templomra van szükség. A tanítás nemsokára az 1931-ik év őszén előreláthatólag minden karon a Nagyerdőn fog folyni. Nemcsak az egyetemnek és az egyetemi ifjúságnak az érdeke az, hogy az egyetemi templom ekkorára felépüljön, hanem az egyház érdeke is. A város már most is erre terjeszkedik. Az egyetemi ifjúság, a klinikai betegsereg és a templomoktól távol élő itteni városi lakosság nem lehet el tovább templom nélkül. Itt megfelelő színvonalú szentbeszédeknek kell hangzani. Az ifjúság lelkével foglalkozni kell. Évmenyitó és évzáró ünnepélyek kint fognak tartatni a Nagyerdőn.

Tisztelettel és bizalommal kérjük a debreceni főtiszteletű presbiteriumot, hogy a nagy ősök példájához híven ezt a korszakalkotó lépést megtenni s egy 1000—1500 emberre szánt egyetemi templom felépítését már most elhatározni, határozatát az egyetem Tanácsával mielőbb közölni méltóztassék.

Egyetemi Tanácsunk a Rector beadványát örömmel teszi magáévá és fölkéri a Rectort, hogy e határozatot alkalmas időben a debreceni egyház presbiteriumához tegye át.”

A debreceni református kollégiumi könyvtárnak és az egyetemi könyvtárnak egyesítése.

Rector kezdeményezte a debreceni református kollégiumi és az egyetemi könyvtár egyesít¹ munkálatainak előkészítését. Ezzel a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr *Dr. Pokoly József* ny. r. tanárt óhajtja megbízni, aki az 1930—31. tanév kezdetével nyugalomba vonult. (2651/1929—30. etsz.)

A debreceni Pallagi Gazdasági Akadémiának a debreceni M. kir. Tisza István-egyetembe bekapcsolása.

A debreceni pallagi Gazdasági Akadémiának a Tisza István-Tudományegyetembe bekapcsolása ez évi Rectornak fő-programja volt. Ez ügy előzményei:

1920 szeptember 25-én tartott I. rendes ülésen Rector indítványára az egyetem Tanácsa felkéri Rectort a szükséges lépések megtételére.

1920. évi november 6-án Rector elnöklete alatt értekezlet tartatott, melyen résztvettek a kari dékánok és képviselők, Debrecen sz. kir. város és Hajdú vármegye főispánja s ezen törvényhatóságok vezetői által delegált szakférfiak, a Gazdasági Akadémia, a debreceni és hajdúmegyei gazdasági egyesületek s a debreceni Kereskedelmi és Iparkamara képviselői. Ezen értekezleten hozott határozat alapján küldöttség kereste fel a vallás- és közoktatásügyi Miniszter, a földművelésügyi Miniszter és a Miniszterelnök urakat s végül a Főméltóságú Kormányzó urat. (480/1920—21. etsz.)

1921 november 29-én (709/1921—22. etsz.) a jogi kar indítványa alapján az egyetem Tanácsa megkeresést intézett a m. kir. Ferenc József- és a m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem Tanácsához ezirányú együttes akcióban való részvétel tárgyában.

1922 január 28-án tartott egyetemi tanácsülésen hozott határozat alapján (1164/1921—22. etsz.) Rector felterjesztést intézett a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrhoz.

1922 január 28-án tartott egyetemi tanácsülésen hozott határozatra hivatkozással (1165/1921—22. etsz.) újabb fölterjesztést intézett Rector a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrhoz a mezőgazdasági fakultás megszervezéséhez szükséges ingatlanok a földbirtokreformmal és vagyonsváltással kapcsolatban megszerzése tárgyában.

1185/1924—25. etsz. alatt a jogi kar újabb előterjesztése alapján a Tanács 1925 január 31-én tartott IX. r. ülésén megalkototta a mezőgazdasági fakultás megszervezése tárgyában a bizottságot. A bizottság működését nem kezdte meg, mert az egész ügy ad acta tétellett 1925 augusztus 31-én.

Ezen kísérletek után egyetemünk ez évi Rectora látván, hogy a Pallag egyszerű bekapcsolása nem megy, nem csupán napirendre tűzte, hanem más útra terelte az ügyet azzal a gondolattal, hogy nekünk a természettudományi kart kell felállítani, amihez törvényes jogunk van és ebbe kell bekapcsolni a Pallagot. Így nem kell hozzá törvényhozás.

Az egyetem Rectora 1929 október 14-i székfoglaló értekezésében, továbbá 1930 június 3-i tanévzáró és 1930 október 9-én tartott rectori beszámoló beszédében részletesen foglalkozott az agrár irányú természettudományi kar felállításával. Mindegyik értekezés conceptiója ez volt. A természettudományi karhoz az 1912 : XXXVI. tc. 5. § alapján készült s *I. Ferenc József* által jóváhagyott Szervezeti Szabályzatunk 5 §-ában lefektetett jogunk van. Ennek megvalósítása az orvosi és bölcsészeti karokhoz beosztott, már meglévő 6 természettudományi tanszékünknek önálló természettudományi karrá fejlesztésével és a debreceni pallagi Gazdasági Akadémiának a természettudományi karba bekapcsolásával minden új kiadás nélkül elérhető és korszakalkotó esemény volna a nagy Magyaralföld történetében, amelynek központja a nagy agrár város Debrecen. A debreceni egyetem speciális irányát ez adná meg. És e mintagazdasági tudományos agrár irányynak elsőrangú szaktudósok által egyetemi szinten továbbfejlesztése oly országban, mint a miénk : életkérdés. Rector a tanév folyamán többször tárgyalt erről a vallás- és közoktatásügyi Miniszter és a Miniszterelnök urakkal, kihallgatáson volt a Kormányzó úr Öföméltóságánál 1930 február 15-én. E fensőbb helyekre eljuttatta részletes memorandumát, azzal a kívánsággal, hogy a Miniszterelnök úr elnöklete alatt a vallás- és közoktatásügyi és földművelésügyi Miniszter, a Főispán, Polgármester és Rector részvételével értekezlet hívassék össze megvitatás és döntés végett, amit a Miniszterelnök úr 1930 júniusra meg is ígért, de rendkívüli külföldi útjai és teendői miatt el kellett azt halasztania. Rector ezenkívül megkereste a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara elnökét értekezéseinek és memorandumának megküldése kapcsán, azzal a kéréssel, hogy a Kamarával pártoló határozatot hozatni szíveskedjék. Megkereste a Debreceni Gazdasági Egyesület elnökét is. Ezenkívül levelezést folytatott és előszóval tárgyalt hatalmon levő és irányadó emberekkel. 1930 június 2-án 2633/1929—30. etsz. alatt felterjesztést intézett a Miniszterelnök úrhoz. A Miniszterelnök úr 1930 július 1-én a Rectorhoz intézett levélben közölte, hogy ez ügyben az ősz folyamán fogja a kívánt értekezletet összehívni.

A bekapcsolás egyes kérdéseit itt adjuk :

I. Elvi kérdések.¹

„*Jogi természete.* Meg lehet oldani, anélkül, hogy törvényhozás elé vinnők a dolgot. Az 1912 : XXXVI. tc. 5. §-a alapján készült s *I. Ferenc József* által jóváhagyott Szervezeti Szabály-

¹ Rector ezt a memorandumát eljuttatta a Kormányzó Úr Öföméltóságához, a Miniszterelnök és a Vallás- közoktatásügyi miniszter urakhoz.

zat 5. §-a szerint a debreceni egyetem ötödik kara : a mennyiség- és természettudományi kar. Ebbe be lehet kapcsolni a debreceni pallagi Gazdasági Akadémiát. Az orvosi karon van most egy fizikai és kémiai tanszék, a bölcsészeti karhoz beosztva három természettudományi és egy matematikai tanszék. Összesen : 6 tanszék. Ezekhez jönnének a pallagi (kilenc) tanszékek, amelyek kint maradnának Pallagon. Pallag a Nagyerdő északi szélén van, az egyetem a déli szélén. Távolság a kettő között 5 kilométer. Villamos közlekedés van a kettő közt. Posta- távirdahivatal van a Pallagon.

Helyi hordereje. Ezzel meg lenne oldva a klinikák önköltségi áron élmezése. Pallag az egyetem összes szükségleteit kitermelné. Ez lenne a legideálisabb iskolája a világnak. Pénz szabadulna fel, amit az egyetem fejlesztésére lehetne fordítani. Akik Pallagot bekapcsolnák, másodszer alapítnák meg a debreceni egyetemet és Debrecen történetében korszakot alkotnának. Sohasem volt erre oly kedvező a helyzet, mint most.

Országos hordereje. Nekünk most nem gazdatisztek kellenek (mert a nagybirtokosok is redukálják a gazdatisztek számát), hanem kell intelligens gazdatársadalom. A bírósági perek legnagyobb része gazdasági per és sem a bírák, sem az ügyvédek nem értenek hozzá. Így pedig az egyetemen módjában lenne mindenkinek gazdasági ismereteket szerezni. A birtokos osztály most nem adja a gazdasági pályára gyermekeit, holott Magyarország agrár állam. Mert itt nem lehet doctorátust szerezni. Inkább jogásznak adja. Gazdasági szakértelem hiányában lassanként kicsúszik a föld a birtokos osztály kezéből. Pedig nagyon fontos kié a föld? Ha Pallag egyetemi fakultás lenne : a gazdatársadalom eliteje jönne ide. A közgazdasági egyetem nem oldhatja meg ezt a feladatot, mert aszfalton nem lehet gazdálkodni, nem lehet megtanulni azokat az ismereteket, amikről most szó van. *Pallagnak pedig Debrecen város jóvoltából 600 hold földje van, mégpedig felszerelt gazdálkodással, ahol képviselve van az ország két főtalanjeme. Debrecen nem függvénye Budapestnek. A Tiszántúl önálló országrész, amelynek történelmi, gazdasági és tudományos központja : Debrecen.*

Debrecen 117,000 lakosú város. Egyetemi színvonalú gazdasági iskolát csak itt lehet csinálni, olyan kis helyen, mint Keszthely és Magyaróvár : nem. *Összeakarom tehát kötni a földművelésnek kísérlet és megfigyelés alapján, természettudományi alapon való művelését a gyakorlati munkálkodással.* Az ilyen természetű, egyszersemind mintagazdasági tudományos agrár irány továbbfejlesztése egy oly országban, mint a miénk, *életkérdés.* A nagy alföldi város és annak óriási, részben erdős határa, mintha predestinálva lenne e vállalkozáshoz. Az egyetemen a legmagasabb színvonalú természettudományra alapított gazdasági ismereteket és kutatásokat lehetne csinálni és tudós

succrescentiát lehetne nevelni, akik a magyar gazdasági tudományt magas színvonalra emelnék.

Ellenerők. A földművelési Miniszter azért, mert földművelésről van szó. Azonban itt nemcsak földművelésről, hanem oktatásról is van szó, még pedig a legmagasabbfokú oktatásról. Minden iskolának a közoktatásügyi Miniszter kormányzata alatt kell lenni. Mert máskülönb. p. o. az egyetem jogi karát az Igazságügyminiszter alá kellene rendelni, sőt a kereskedelmi és váltójogot a kereskedelemügyi Miniszter alá, a közigazgatási jogot a Belügyminiszter, a pénzügyi jogot a Pénzügyminiszter alá stb. Ellenerő az O. M. G. E. is. Ez az ú. n. közgazdasági egyetemet félti. Pedig aszfalton nem lehet gazdálkodni. És ha a közgazdasági egyetem helye a közoktatásügyi Miniszternél van, akkor a pallagi Gazdasági Akadémia helye még inkább ott van. Itt is ott is van egyetem, de egyedül Debrecenben művelhető az agrártudomány a természettudománynak egyedül helyes módszerével a kísérletezéssel és megfigyeléssel. E nélkül stagnálni szokott minden természettudomány.

Technikai keresztülvitel. Miniszterelnök elnökle mellett vallás- és közoktatásügyi és földművelési Miniszterek, főispán, polgármester és Rector tárgyalnák meg ezt az ügyet.

II. Tanulmányi rész.

A Tisza István-Tudományegyetem mennyiség- és természettudományi tanszékei :

a) *A bölcsészeti karhoz beosztva :*

1. Matematikai tanszék.
2. Állattani tanszék.
3. Növénytani tanszék.
4. Ásvány- és földtani tanszék.

b) *Az orvosi karhoz beosztva :*

5. Fizikai tanszék.
6. Kémiai tanszék.

A debreceni pallagi gazdasági akadémiai tanszékek :

1. Gazdasági géptan, földméréstan és rajz, gazdasági építéstan.
2. Általános és szervetlen és szerves kémia és gazdasági technológia.
3. Állatbonc- és élettan, állategészségtan és járványtan.
4. Jászágrendezés- és kezeléstan, mezőgazdasági becsléstan.

5. Állattenyésztés (tenyésztési biológia, ló-, szarvasmarha-, sertés- és juhtenyésztés, takarmányozástan és tejgazdaságtan.)
6. Gazdasági gyakorlat.
7. Növénytan, növénykórtan, gazdasági állattan.
8. Gazdasági számvitel, gazdasági kereskedelemtan és apró háziállatok tenyésztése.
9. Agrogeológia, növénytermesztéstan és növény nemesítés.

Ez a csoportosítása a tantárgyaknak a mostani tanárok kívánságai szerint történt.

Ezenkívül van ú. n. előadója az erdészettannak is és van egy főkertész. Van egy rendkívüli tanár a gőzlokomobil és traktorkezelő tanfolyam számára, egy tanársegéd, hat gazdasági gyakorlók, akik közül kettő állatorvos. Van irodai segédszemélyzet. A tanszékek laboratóriumokkal jól fel vannak szerelve.

Van internátus konviktussal 150 hallgató számára és nagy sporttér.

III. Pénzügyi rész.

Pallag 101,000 pengőt szállít be a földművelésügyi miniszteriumba. Ezt azonban a személyi és dologi kiadások és az üzemeltetések fölemésztik.

(Adatokat lásd a „Debreceni m. kir. gazdasági Akadémia“ 1928—29-iki évkönyvében.)

A terv megvalósulása rövid idő alatt nagy eredményeket mutatna fel agrár országunkban. A debreceni egyetem speciális irányát ez adná meg. És pénzbe nem kerül.

Debrecen, 1930 március 8-án.

*Csánki Benjámín s. k.,
egyetemi Rector.*“

